

**Проект освітньої програми
Ворожбянської гімназії №4
Ворожбянської міської ради
Сумської області
на 2023/2024 навчальний рік**

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	3
СТРУКТУРА ПРОГРАМИ	7
РОЗДІЛ I ПОЧАТКОВА ОСВІТА	10
РОЗДІЛ II БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА 5-6 КЛАСИ НУШ	18
Вступна частина.....	18
Загальний обсяг навчального навантаження	22
Навчальний план закладу освіти	23
Модельні навчальні програми.....	24
Форми організації освітнього процесу	89
Оцінювання навчальних досягнень учнів.....	89
БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА 7-9 КЛАСИ.....	102
Навчальний план для 7, 9 класів.....	109
Навчальний план для 8 класу з поглибленим вивченням окремих предметів..	110

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Людина здобуває освіту, щоб жити щасливо та бути успішною. Загальна середня освіта – це основа особистої культури людини, що визначає її індивідуальність та забезпечує особистісний розвиток.

Розвиток системи освіти в Україні визначається Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «української школи». Згідно з чинним законодавством метою базової середньої освіти є «різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві і цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Ворожбянська гімназія №4 Ворожбянської міської ради Сумської області (далі – заклад освіти, гімназія) забезпечує набуття школярами освіти за освітніми програмами початкової та базової середньої освіти, досягнення нею визначених відповідними стандартами результатів навчання.

Здобуття початкової та базової середньої освіти організовано за такими формами: інституційна (очна (денна), дистанційна); індивідуальна (сімейна), педагогічний патронаж).

Освітній процес у закладі освіти організований так, щоб забезпечити формування в учня передбачених стандартами ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для її успішної життєдіяльності. Набути їх учні можуть, беручи безпосередню участь в освітньому процесі. У гімназії створено умови для розвитку кожного учня, надано можливості для самовираження й самовизначення, забезпечено науково-теоретичну, практичну, допрофесійну та загальнокультурну підготовку. Учитель може самостійно визначати форми і методи навчання, урахувавши конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах з предметів.

З введенням військового стану в Україні, організація освітнього процесу здійснюється за дистанційною (та/або змішаною) формою навчання. Для організації зазначеної форми заклад освіти працює за методичними рекомендаціями, наданими чи розробленими за підтримки МОН.

При організації освітнього процесу в карантинних умовах забезпечується:

- соціальне дистанціювання;
- мінімізація переміщення здобувачів освіти та комунікація між ними в межах закладу освіти;
- дотримання нормативів наповнюваності класів та інших вимог законодавства про освіту.

Заклад освіти організовує та проводить навчання з використанням дистанційних технологій за допомогою: онлайн-уроків (Google Meet, Zoom, ВШО); зворотнього зв'язку індивідуальної роботи із здобувачами освіти (Signal, WhatsApp), заздалегідь записаних відеоуроків, презентацій від вчителів, зовнішніх освітніх ресурсів; ретельно підібраних завдань для самостійної роботи із їх подальшою

перевіркою; використання безкоштовних веб-серверів та платформ (Google Classroom). На сайті закладу освіти забезпечено виклад навчального матеріалу.

Реалізація зазначеного вище здійснюється у ході постійного розвитку школи, поповнення її матеріально-технічних і навчальних ресурсів, підвищення кваліфікації керівного та педагогічного складу гімназії, єднання та духовного зростання учнів, батьків і педагогів як спільноти, яка творить сприятливий для української дитини соціально-культурний простір.

Мета освітньої програми:

- визначення напрямків діяльності та цільових орієнтирів;
- спрямування спільної роботи колективу закладу освіти та громадськості;
- проектування процесу оновлення діяльності гімназії.

Цілі та задачі освітнього процесу закладу освіти

1. Забезпечити засвоєння учнями обов'язкового мінімуму змісту початкової, базової середньої освіти на рівні вимог Державних освітніх стандартів.
2. Гарантувати наступність освітніх програм усіх рівнів.
3. Створити основу для адаптації учнів до життя в суспільстві, для усвідомленого вибору та наступного засвоєння професійних освітніх програм.
4. Формувати позитивну мотивацію учнів до освітньої діяльності.
5. Забезпечити соціально-педагогічні відносини, що зберігають фізичне, психічне та соціальне здоров'я учнів.
6. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом своєчасного та якісного проходження курсів перепідготовки.
7. Проведення атестації та сертифікації педагогів
8. Цілеспрямоване вдосконалення навчально-матеріальної бази закладу освіти.

Призначення закладу освіти

Призначення гімназії полягає в наданні якісної початкової та базової середньої освіти дітям шкільного віку мікрорайону школи, забезпеченні їх усебічного розвитку, виховання і самореалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Реалізація освітньої програми закладу здійснюється через два рівні освіти: початкова освіта тривалістю чотири роки; базова середня освіта тривалістю п'ять років.

Кількість класів у гімназії: 1 - 4 кл. – 4 класи, 5 – 9 кл. – 5 класів.

Кількість учнів у гімназії: 1 - 4 кл. – 23, 5 – 9 кл. – 47.

Гранична наповнюваність класів установлена відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту», Закону України «Про освіту» і не перевищує 30 учнів.

Середня наповнюваність класів складає: 1–4 кл. – 6; 5–9 кл. – 9.

Факультативні, індивідуальні та групові заняття проводяться після основних занять з обов'язковою перервою за окремим розкладом.

Реалізація освітньої програми

Освітня програма – це єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом освіти для досягнення учнями результатів навчання. Основою для розроблення освітньої програми є Державний стандарт загальної середньої освіти відповідного рівня.

Освітня програма закладу освіти розроблена згідно з Конституцією України, на виконання Законів України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та складена відповідно до основних вимог нормативних документів, а саме:

- Розпорядження Кабінету Міністрів від 14.12.2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» та від 13.12.2017 року № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;

- Постанови Кабінету міністрів України від 21.02.2018 №87 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» та від 24.07.2019 № 688 «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти»;

- Накази МОН України від 19.08.2016 №1009 «Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» та від 16.04.2018 №367 «Про затвердження Порядку зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти»;

- Листи Міністерства освіти і науки України від 02.04.2018 №1/9-190 «Щодо скороченої тривалості уроку для учнів початкової школи», від 01.02.2018 №1/9-74 «Щодо застосування державної мови в освітній галузі»; від 18.05.2018 «Роз'яснення щодо порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у ЗНЗ в умовах повної або часткової інтеграції різних освітніх галузей»;

- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 року N 2205 , зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за N 1111/35394 і інших нормативних документів щодо діяльності закладу освіти, спрямованих на реалізацію освітніх потреб особистості та задоволення викликів суспільства.

Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентризму і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;

- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- можливостей реалізації змісту освіти через предмети;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Термін реалізації освітньої програми: 2023/2024 н. р.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ:

- I розділ** – початкова освіта
- II розділ** – НУШ 5-6 класи
- III розділ** – базова середня освіта
- IV розділ** – дошкільна освіта.

Кожна з них визначає:

1. Загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення.
2. Очікувані результати навчання учнів.
3. Рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.
4. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

Напрямки реалізації:

1. При реалізації освітньої програми забезпечуються:
 - логічна послідовність вивчення предметів, що розкривається у відповідних навчальних програмах;
 - рекомендовані форми організації освітнього процесу, основними формами якого є різні типи уроку: формування компетентностей; розвитку компетентностей; перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей; корекції основних компетентностей; комбінований урок. Також рекомендованими формами організації освітнього процесу є екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки, прес-конференції, ділові ігри тощо;
 - використання в освітньому процесі сучасних інноваційних технологій, систем (методик) навчання;
 - науково-дослідницьку діяльність, участь у проектах;
 - роботу з обдарованими дітьми;
 - навчання дітей з особливими освітніми потребами.
2. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу здійснюється за підручниками та навчальними посібниками, схваленими Міністерством освіти і науки України.
3. Освітній процес спрямований на задоволення потреб учнів у виборі програм навчання.
4. В освітньому процесі школи запроваджено сучасні технології навчання, зокрема: проектні, інформаційно-комунікаційні, критичного мислення, інтерактивні технології, рейтингового оцінювання, окремі освітні тренди.
5. Ураховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів, особливості регіону, рівень навчально-методичного та

кадрового забезпечення сформувано варіативну складову навчального плану, спрямувано її на підсилення предметів інваріантної складової, запровадження факультативів, курсів за вибором, що розвивають індивідуальну орієнтованість особистості та формують її всебічний розвиток.

6. Реалізація навчання за наскрізними лініями здійснюється через: організацію розвивального освітнього середовища, роботу в проектах, позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

7. Ураховано вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової загальної середньої освіти.

8. Створено умови для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Принципи реалізації освітньої програми:

- забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності;
- забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності;
- розвиток інклюзивного освітнього середовища;
- забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування;
- науковий характер освіти;
- цілісність і наступність системи освіти;
- прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень;
- відповідальність і підзвітність закладу освіти перед громадою;
- інтеграція з ринком праці;
- нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями;
- свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності;
- гуманізм;
- демократизм;
- єдність навчання, виховання та розвитку;
- виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій;
- формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
- формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
- формування громадянської культури та культури демократії;
- формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;
- неутручання політичних партій в освітній процес;
- неутручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених Законом України «Про освіту»).

Режим роботи закладу освіти

Із метою досягнення високого рівня організації освітнього процесу, створення сприятливих умов для учнів та вчителів затверджено:

- режим навчання - п'ятиденний;
- початок занять – о 8.30;
- тривалість уроків у початковій, основній школі відповідно до статті 15 розділу XII Закону України «Про освіту», пункту 4 статті 10 Розділу III Закону України «Про повну загальну середню освіту» становить: у 1 класі – 35 хвилин, у 2-4-х класах – 40 хвилин, у 5-9-х класах – 45 хвилин, а різниця в часі навчальних годин 1-4-х класів обліковується і компенсується проведенням додаткових, індивідуальних занять, консультацій з учнями, відповідно до розкладу;
- в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації іншого характеру безперервна тривалість навчальних занять при організації дистанційного навчання у синхронному форматі не повинна перевищувати для учнів:
 - 1-2 класів - 2 навчальних занять по 30 хвилин або 3 - по 20 хвилин;
 - 3-4 класів - 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 - по 30 хвилин, або 4 - по 20 хвилин;
 - 5-6 класів - 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 - по 35 хвилин, або 4 - по 25 хвилин;
 - 7-9 класів - 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 - по 40 хвилин, або 4 - по 30 хвилин, або 5 - по 25 хвилин.
- тривалість перерв відповідно до Санітарного регламенту складає: 10 хв. – малі перерви, 20 хв. – великі (після 2 і 3 уроків).

РОЗДІЛ І ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початкова освіта передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

Освітня програма для 1-2, 3-4 класів визначає вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано відповідний зміст кожного навчального предмета чи інтегрованого курсу.

Нормативно-правове забезпечення

Освітня програма гімназії для початкової освіти розроблена:

Класи		Нормативно-правове забезпечення
1 – 2	Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я	Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22
3 - 4	Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я	Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22

У процесі реалізації освітньої програми передбачено використання внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків, що сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу умінь у нові ситуації.

Загальний обсяг навчального навантаження

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 1-4 класів складає 3500 годин/навчальний рік:

- для 1-го класу - 805 годин/навчальний рік,
- для 2-го класу – 875 годин/навчальний рік,
- для 3–го класу – 910 годин/навчальний рік,
- для 4-го класу – 910 годин/навчальний рік.

Освітні галузі

Освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

- мовно-літературна - включає українську мову та літературу, іноземну мову (англійська);
- математична - спрямована на формування математичної та інших ключових компетентностей;
- природнича - має на меті формування компетентностей в галузі природничих наук, основи наукового світогляду, становлення відповідальної природоохоронної поведінки у навколишньому світі;
- технологічна - формування компетентностей в галузі техніки і технологій, здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій;

- інформативна - формування інформаційно-комунікаційної компетентності, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв для розвитку, самовираження, здобуття навичок безпечної діяльності в інформаційному суспільстві;

- соціальна і здоров'язбережувальна - формування соціальної компетентності, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших;

- громадянська та історична - формування громадянської та інших компетентностей, готовності до змін шляхом осмислення зв'язків між минулим і сучасним життям, активної громадянської позиції, набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів;

- мистецька - формування цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження, поваги до національної та світової мистецької спадщини;

- фізкультурна - формування мотивації до занять фізичною культурою і спортом для забезпечення гармонійного фізичного розвитку, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок.

У межах мовно-літературної галузі відповідно до Типової навчальної програми з української мови для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти у 1 класі вивчатиметься предмет «Українська мова (навчання грамоти)», у 2-4 класах – окремі предмети «Українська мова» та «Літературне читання». Відповідно до Типової навчальної програми у межах галузей «Природнича», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська й історична» у 1- 4 класах вивчатиметься інтегрований курс «Я досліджую світ»; зміст мистецької освітньої галузі у 1-4 класах буде реалізуватися через окремі предмети «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво».

Розподіл годин інваріантної та варіативної складових

Робочий навчальний план охоплює інваріантну складову, сформовану на державному рівні, та варіативну складову, де передбачені години на курси за вибором, індивідуальні заняття та консультації, групові заняття та консультації.

Повноцінність початкової освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної частин робочого навчального плану. З метою забезпечення виконання Державного стандарту освіти забезпечено викладання предметів інваріантної складової, що визначені Типовими навчальними планами для кожного класу, в повному обсязі. Відповідно до запитів учнів і їх батьків, якісного складу педагогічних кадрів, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення визначено години варіативної складової навчального плану.

Форми організації освітнього процесу

Основними формами організації освітнього процесу у школі I ступеня є різні типи уроку, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, квести, які вчитель організує у межах уроку або в позаурочний час, уроки на природі.

Важливе місце в освітньому процесі належить інтегрованим урокам. Які проводяться з метою розкриття загальних закономірностей у різних навчальних предметах. Інтегрований підхід передбачає вибір такої форми проведення уроку, що забезпечує розвиток різних сфер особистості здобувачів освіти.

Інтегроване навчання дозволяє: об'єднати споріднені матеріали кількох предметів навколо однієї теми, опанувати значний за обсягом навчальний матеріал за період уроку, досягти цілісності знань; сприяє формуванню здібностей учнів; виховує креативну особистість, готову до творчого пошуку.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Ключові компетентності та очікувані результати навчання здобувачів освіти

1. Вільне володіння державною мовою. У процесі навчання на першому освітньому рівні ця компетентність виявляється передусім через уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко й аргументовано пояснювати факти, а також через любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовияву, готовність уживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. Формування цієї компетентності передбачає, що здобувачі активно використовують рідну мову в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади. Здобувачі зможуть належно розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, розуміти культурний контекст, матимуть навички міжкультурного спілкування;

3. Математична компетентність. Здобувачі виявляють прості математичні залежності в навколишньому світі, моделюють процеси й ситуації, застосовуючи математичні відношення та вимірювання, усвідомлюють роль математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4. Компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій.

Основу формування цієї компетентності в початковій школі становлять допитливість, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи разом з іншими спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ за допомогою спостереження та дослідження;

5. Екологічна компетентність. Здобувачі початкової освіти усвідомлюють основи екологічного природокористування, дотримуються правил природоохоронної поведінки, ощадно використовують природні ресурси, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства;

6. Інформаційно-комунікаційна компетентність. Здобувачі початкової освіти опановують основи цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатні безпечно та етично використовувати засоби інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

7. Навчання впродовж життя. Здобувачі початкової освіти опановують уміння і навички, необхідні для подальшої навчальної діяльності, організують власне навчальне довкілля, вчаться здобувати нову інформацію й застосовувати її для оцінювання навчальних потреб, окреслюють власні навчальні цілі та способи їх досягнення, навчаються працювати самостійно і в групі;

8. Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей. Здобувачі початкової освіти співпрацюють з іншими здобувачами для досягнення спільної мети, активні в житті класу і школи, поважають права інших, уміють діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних із різними виявами дискримінації, цінують культурне розмаїття різних народів й ідентифікують себе як громадяни України, дбають про власне здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримуються здорового способу життя;

9. Культурна компетентність. У початковій школі ця компетентність формується завдяки залученню здобувачів до різних видів мистецької творчості (образотворче та музичне мистецтво, хореографія, театр тощо), через розкриття і розвиток їхніх природних здібностей, творче вираження свого «Я»;

10. Підприємливість та фінансова грамотність. У початковій школі розвиток цієї групи компетентностей виявляється через ініціативність здобувачів, їхню готовність брати відповідальності за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці. Учні готові втілювати в життя ініційовані ними ідеї, приймати власні рішення;

11. Інноваційність. Здобувачі початкової освіти виявляють відкритість до нових ідей, ініціюють зміни у близькому для них середовищі (клас, школа, громада тощо). Формування знань, умінь, ставлень, що є сутністю компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, провадити професійну діяльність, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади.

Спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Наскрізні лінії та вміння здобувачів освіти

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська

компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізнi лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізнi лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується через:

- організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;
- окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;
- роботу в проектах;
- позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	<p>Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.</p>
Громадянська відповідальність	<p>Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.</p>

Здоров'я і безпека	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.</p>
Підприємливість і фінансова грамотність	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).</p> <p>Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.</p>

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірки його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації

Робочий навчальний план початкової освіти
(розроблений на основі типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти школи I
ступеня розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 1-2 класи,
3 – 4, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22)

Назва освітньої галузі	Предмети	Кількість годин на рік, на тиждень				Разом
		1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	
<i>Інваріантний складник</i>						
		1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	
Мовно-літературна	Інтегрований курс «Українська мова. Навчання грамоти»	7				7
	Українська мова.		4	4	4	16
	Читання		3			3
	Літературне читання			3	3	6
Іншомовна	Англійська мова	2	3	3	3	11
Математична	Математика	4	4	5	5	18
Я досліджую світ (природнича, громадянська й історична, соціальна, здоров'язбережувальна галузі)	Я досліджую світ	3	3	3	3	12
Технологічна	Дизайн і технології	1	1	1	1	4
	Інформатика		1	1	1	3
Мистецька	Музичне мистецтво	1	1	1	1	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	1	4
Фізкультурна*	Фізична культура	3	3	3	3	12
Усього		22	24	25	25	96
<i>Варіативний складник</i>						
Загальнорічна кількість навчальних годин		22	24	25	25	96
Гранично допустиме тижневе/ річне навчальне навантаження учня		20	22	23	23	98

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти здійснюється на підставі Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів 1-4 класів Нової української школи, складених на основі наказів МОН України від 20.08.2018 № 924 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі», від 27.08.2019 № 1154 «Про

затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу», від 16.09.2020 № «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів третіх і четвертих класів Нової української школи»

Навчальні досягнення здобувачів у 1-2-х класах підлягають вербальному, формульованому оцінюванню, у 3-4-х класах - формульованому та підсумковому (тематичному і завершальному) оцінюванню.

Формульоване оцінювання має на меті: підтримати навчальний розвиток дітей; вибудувати індивідуальну траєкторію їхнього розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини; мотивувати прагнення здобути максимально можливі результати; виховувати ціннісні якості особистості, бажання навчатися, не боятися помилок, переконання у власних можливостях і здібностях.

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення навчальних досягнень здобувачів з очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.

Завершальне (підсумкове) оцінювання за рік здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень здобувача. Надзвичайно важливою складовою формульованого оцінювання є форма повідомлення про нього учневі/учениці та батькам (Свідоцтво досягнень).

Результати оцінювання навчальних досягнень учнів визначено як конфіденційну інформацію, доступну лише для дитини та її батьків (або осіб, які їх замінюють). Оцінювання в початковій школі ґрунтується на врахуванні рівня досягнень учня/учениці, а не ступеня його невдач.

Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою

У відповідності до Закону України «Про освіту» початкова освіта здобувається, як правило, з шести років.

Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року. Діти, яким на 1 вересня поточного навчального року не виповнилося шести років, можуть розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють, якщо їм виповниться 5 років і 8 місяців. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку.

РОЗДІЛ II

БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА 5-6 КЛАСІВ НУШ

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Сучасне інформаційне суспільство формує нову систему цінностей, в якій оволодіння знаннями, вміннями навичками є необхідним. Динамічні зміни життя, оновлення інформації та колосальні темпи її нагромадження, розвиток технологій та організаційні зміни зумовлюють потребу в особистості, здатній гнучко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові виклики, навчатися впродовж усього життя, розвиватися та творити. Тому перед педагогами ліцею постало питання організації навчального процесу з точки зору компетентнісного підходу, нагальну потребу у виробленні власної концепції розвитку навчального закладу, яка прокладає стратегічний напрям у роботі колективу гімназії, допомагає поєднати цілі та очікуваний результат, усвідомити їх усім учасникам навчально-виховного процесу.

1.1 Нормативні документи.

Організація освітньої діяльності в 5-6х класах у 2023/2024 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р - <https://cutt.ly/OyA9z5p>), Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898, Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів середньої освіти (наказ МОНУ від 19.02.2021р.№ 235). Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом вимог до обов'язкових результатів навчання учнів є освітня програма закладу загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Освітня програма закладу освіти, розроблена на основі Типової освітньої програми. Дана освітня програма:

- відповідає структурі типової освітньої програми та визначеним нею вимогам до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою закладу освіти;

- визначає в обсязі не меншому ніж встановлено відповідною типовою освітньою програмою загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні циклі повної загальної середньої освіти в годинах, його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;

- містить навчальний план, що ґрунтується на одному з варіантів типових навчальних планів відповідної типової освітньої програми і може передбачати перерозподіл годин у визначеному типовим навчальним планом обсязі в межах мінімального максимального навантаження для кожної галузі між обов'язковими для вивчення навчальними предметами крім державної мови певної освітньої галузі, які можуть вивчатися окремо та або інтегровано з іншими навчальними предметами;

- містить перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, та або навчальних програм, затверджених педагогічною радою, що мають містити опис результатів навчання учнів з навчальних предметів інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами;

- описує форми організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання.

Освітня програма реалізує Стратегії розвитку закладу.

Зберігаючи наступність із початковою школою забезпечуємо подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; формуємо здатність до творчого самовираження, критичного мислення, виховуємо ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, пошанування своєї гідності та інших людей, збереження здоров'я. Зміст програми дає можливість формування у здобувачів освіти таких ключових компетентностей:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися українською та англійською мовами, що передбачає активне використання української мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади; можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування;

3) математична компетентність, що передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмінь в особистому і суспільному житті людини;

4) компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, що передбачають формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження;

5) інноваційність, що передбачає відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада тощо), формування знань, умінь, ставлень, що є основою компетентнісного підходу, забезпечують подальшу здатність успішно навчатися, відчувати себе частиною спільноти і брати участь у справах громади;

6) екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства;

7) інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та

етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях;

8) навчання упродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі;

9) громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя;

10) культурна компетентність, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості;

11) підприємливість та фінансова грамотність, що передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей, прийняття власних рішень.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

1.2. Тип закладу

Ворожбянська гімназія №4 Ворожбянської міської ради Сумської області – це заклад загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

1.3. Мета і завдання освітньої програми

Мета і завдання освітньої програми закладу ґрунтуються на визначеній Законом країни «Про освіту» меті повної загальної середньої освіти, що передбачає всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Пріоритетні завдання діяльності педагогічного колективу гімназії:

- створення умов для здобуття якісної освіти в умовах навчально-виховного процесу;

- формування у дітей основ культури споживання та екологічної свідомості через впровадження ідей освіти для сталого розвитку;

- втілення інклюзивних цінностей через збагачення інклюзивними підходами освітньої практики;

- сприяння формуванню у школярів лідерських якостей особистості;
- формування світогляду школярів засобами художнього слова;
- оптимізація взаємодії з батьками;
- модернізація матеріально-технічної бази та програмно-методичного забезпечення закладу.

1.4. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

Визначаючи вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньої програмою, заклад керується чинними нормативними документами у сфері освіти.

Навчання за освітньою програмою базової середньої освіти можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення) до закладу загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття відповідного рівня повної загальної середньої освіти, досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом встановленого зразка (свідоцтво про здобуття початкової освіти).

У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів за рівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання упродовж першого семестру навчального року. Для проведення оцінювання наказом директора закладу освіти створюють комісію, затверджують її склад (голову та членів комісії), а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів. Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складають за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки країни 12 січня 2016 року № у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 10 липня 2019 року № 955, зареєстрованого в Міністерстві юстиції країни 03 лютого 2016 р. за № 184/28314.

2. ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою в освітній програмі гімназії відповідає загальному обсягу навчального навантаження, визначеному для цього типу освітнього закладу в Державному стандарті базової середньої освіти (Додаток 23) та Типовій освітній програмі для 5-9 класів (Додатки 1,2).

Загальний обсяг річного навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою (5-6 класи) згідно з типовим планом наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас		
		Рекомендоване*	Мінімальне*	Максимальне*	Рекомендоване*	Мінімальне*	Максимальне*
Мовно-літературна **	На тиждень	11	10	13	11	10	13
	На рік	385	350	455	385	350	455
Математична	На тиждень	5	4	6	5	4	6
	На рік	175	140	210	175	140	210
Природнича	На тиждень	2	1,5	3	4	2	5
	На рік	70	52,5	105	140	70	175
Соціальна і здоров'я-збережувальна	На тиждень	1,5	1	3	1,5	1	3
	На рік	52,5	35	105	52,5	35	105
Громадянська та історична	На тиждень	1	1	2	2	1,5	3
	На рік	35	35	70	70	52,5	105
Технологічна	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Інформатична	На тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	На рік	52,5	35	70	52,5	35	70
Мистецька	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Фізична культура***	На тиждень	3	3	3	3	3	3
	На рік	105	105	105	105	105	105
Усього	На тиждень	29			32		
	На рік	1015			1120		
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітнього компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	На тиждень	2			2		
	На рік	70			70		
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	На тиждень	31			34		
	На рік	1085			1190		
Гранично допустиме навантаження учнів****	На тиждень	28			31		
	На рік	809			1085		

РОЗДІЛ III

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Робочий навчальний план

для учнів 5, 6 класу Ворожбянської гімназії №4 Ворожбянської міської ради Сумської області на 2023-2024 навчальний рік (5-денний робочий тиждень) розроблений на основі Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою Таблиця № 3 до Наказу МОН України від 19.02.2021 року № 235)

Назва освітньої галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень	
		5 клас	6 клас
Мовно- літературна	Українська мова	5	5
	Українська література	2	2
	Зарубіжна література	1,5	1,5
	Іноземна мова (англійська)	4,5	4,5
Математична	Математика	6	6
Природнича	Інтегрований курс «Пізнаємо природу»	2	2
	Географія	-	2
Соціальна і здоров'язбережувальна	Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»	1	1
	Культура Добросусідства	0,5	0,5
Громадянська та історична	Вступ до історії України та громадянської освіти	1	-
	Історія України. Всесвітня історія	-	2
Інформатична	Інформатика	1,5	1,5
Технологічна	Технології	2	2
Мистецька	Інтегрований курс «Мистецтво»	1	1
Фізична культура	Фізична культура	3	3
Разом (без фізичної культури + фізична культура)		26+3	29+3
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять українська мова математика			
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження		28	31
Всього (без фізичної культури + фізична культура; без урахування поділу класів на групи)		28+3=31	31+3=34

4. Модельні навчальні програми

4.1. Перелік модельних навчальних програм

Відповідно до навчального плану в освітній програмі зазначається перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, що містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Оскільки відповідні модельні та або навчальні програми спрямовані насамперед на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм врахував низку чинників, а саме:

- особливості та потреби учнів ліцею в досягненні обов'язкових результатів навчання;
- потенціал педагогічного колективу;
- ресурсне забезпечення закладу освіти;
- навчально-методичний супровід конкретних модельних програм;
- наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей;
- варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу зверталась увага на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних та або навчальних програм освітня програма закладу є цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв'язки реалізуються не лише на рівні базових знань з окремих предметів, а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних та або навчальних програм в освітній програмі закладу охоплює досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Заклад освіти здійснив вибір модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерство освіти і науки країни» Наказ МОН №795 від 12 липня 2021 року. На основі модельної та або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета інтегрованого курсу вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо.

Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно- тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково- педагогічну та наукову

діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

Освітня галузь	Предмет	Модельні навчальні Програми	Підручники
Мовно-літературна освітня галузь	Українська мова	Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.)	«Українська мова» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.); «Українська мова» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.)
	Українська література	Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б.)	«Українська література» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Авраменко О. М.); «Українська література» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Авраменко О. М.);
	Зарубіжна література	Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ніколенко О.М. та ін.)	«Зарубіжна література» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О. М. та ін.); «Зарубіжна література» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О. М. та ін.);
	Іноземна мова	Модельна навчальна програма «Іноземна мова 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Зимовря І.М., Мойсюк В.А., Трифан М.С., Унгурян І.К., Яковчук М.В.)	«Англійська мова (5-й рік навчання)» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом) (авт. Джоанна Коста, Мелані Вільямс); «Англійська мова (6 -й рік навчання)» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (з аудіосупроводом)

Математична освітня галузь	Математика	Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Істер О. С.)	«Математика» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Істер О. С.); «Математика» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Істер О. С.);
Природнича освітня галузь	Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)	Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.)	«Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.); «Пізнаємо природу» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т. Г., Баллан П. Г., Крячко І. П. та ін.)
	Географія	Модельна навчальна програма «Географія. 6–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Запотоцький С.П., Гільберг Т.Г. та ін.)	«Географія» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т. Г., Довгань А. І., Совенко В. В.)
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь	Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)	Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьєва І.В., Хомич О.Л.)	«Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та ін.); «Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та ін.)
	Культура добросусідства	Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: М. А. Араджионі, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова, І. К. Унгурян)	Підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти «Культура добросусідства» (авт. Араджионі М.А., Унгурян І. К. та ін.); Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти «Культура добросусідства» (авт. Араджионі М.А., Гретченко Л. Л. та ін.);
Громадянська та історична освітня галузь	Вступ до історії України та громадянської освіти	Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти» (автори О. Бурлака та ін.)	«Вступ до історії України та громадянської освіти» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Щупак І. Я., Бурлака О. В., Піскарьова І. О. та ін.)

	Історія України. Всесвітня історія	Модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Піскарьова І. О., Бурлака О. В., Майорський В. В., Мелещенко Т. В., Щупак І. Я.).	«Історія України. Всесвітня історія» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Щупак І. Я., Бурлака О. В., Власова Н. С., Піскарьова І. О.)
Інформатична освітня галузь	Інформатика	Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.)	«Інформатика» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти(авт. Ривкінд Й. Я. та ін.); «Інформатика» підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти(авт. Ривкінд Й. Я. та ін.)
Технологічна освітня галузь	Технології	Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю., Пасічна Т.С, Приходько Ю.М.)	«Технології» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ходзицька І.Ю. та ін.); «Технології» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Ходзицька І.Ю. та ін.)
Мистецька освітня галузь	Інтегрований курс «Мистецтво»	Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л. М., Просіна О. В.)	«Мистецтво» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л. М.); «Мистецтво» підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л. М.);
Фізична культура	Фізична культура	Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Педан О.С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., Ребрин А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші)	
Міжгалузеві інтегровані курси			

4.2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи»

Мета мовно-літературної освітньої галузі – розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень.

Принциповою відмінністю програми є зміна пріоритетів у формуванні змісту, структури й результатів. Вивчення української мови як шкільного предмета передбачає не лише засвоєння системи знань теорії мови, формування вмій і навичок, що по суті становлять інструментальну основу компетентності, а передусім особистісний розвиток учня, набуття духовно-морального досвіду, важливого для становлення громадянина і входження його в соціум.

У програмі витримано рівновагу інформаційної й розвивальної функцій, що важливо для процесу організації й структурування навчального матеріалу.

Мета навчання української мови – розвиток особистості здобувача освіти засобами предмета, а саме:

- пізнання мови як цілісної системи, що забезпечує розвиток людини (мислення, пізнання світу, комунікацію, самовираження й самовдосконалення, емоційний світ тощо) і функціонування суспільства;

- формування компетентного мовця, носія духовності, культури й традицій українського народу.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

- 1) виховання ціннісного ставлення до української мови як державної;

- 2) розкриття потенційних можливостей мови для життя й діяльності людини, суспільства;

- 3) виховання потреби пізнавати мовне розмаїття (фонетичне, лексичне, фразеологічне, граматичне) й активно користуватися ним, удосконалювати культуру усного й писемного мовлення;

- 4) формування мовного чуття, усвідомлення естетичної й культурної цінності мови;

- 5) засвоєння знань, формування вмій і навичок, необхідних для ефективної комунікації.

Структура програми концентрично-спіральна, що забезпечує поступове розширення й поглиблення мовних знань, системне, а не епізодичне набуття пізнавального досвіду.

Програму укладено з дотриманням таких принципів:

- **світоглядності** (дібрані теми й поняття сприяють розвиткові в суб'єктів освітнього процесу наукового уявлення про мову, її функції, системний характер, багаті виражальні можливості, роль у житті й становленні людини тощо).

- **інструментальності** (можливість застосування знань, умінь і навичок в усіх сферах життя людини);

- **доступності** (відповідність змісту віковим особливостям і рівневі розвитку учнів);
- **систематичності й логічної послідовності** (змістовий компонент укладено з дотриманням логічної послідовності й взаємозв'язку);
- **соціалізації** (знання, уміння й навички сприяють соціалізації учнів);
- **культуровідповідності** (вивчаючи мову, її носії засвоюють притаманну їй народів культуру).

Модельна навчальна програма «Українська мова» розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти і є основою закладам загальної середньої освіти для розроблення навчальної програми предмета «Українська мова», білінгвальних курсів, інтегрованих курсів, що мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж визначено Державним стандартом та/або відповідними модельними навчальними програмами.

Навчальні програми, розроблені на основі модельних навчальних програм, затверджує педагогічна рада закладу освіти.

Кількість годин відповідає «рекомендованому» навчальному часу, який визначає Типова освітня програма, затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

Вертикаль у структурі програми представлена трьома ключовими компонентами («Очікувані результати» (1), «Зміст навчального предмета» (2) і «Види навчальної діяльності» (3)), а горизонталь – трьома змістовими лініями (мовною, мовленнєвою і соціокультурною).

Змістовий компонент програми поділено на блоки: предметний, метапредметний й компетентнісний.

Предметний блок (мовна змістова лінія) передбачає знання розділів мови як системи, мовних одиниць усіх рівнів, їхні характерні ознаки та функції в мовленні; мови як відображення картини світу; мовної норми та її динамічності; різних типів помилок; засобів виразності, формування відповідних умінь і досягнення предметних результатів.

Метапредметний блок (мовленнєва змістова лінія) орієнтує на знання відомостей про інформацію, текст, комунікацію й мовленнєві жанри, формування відповідних умінь і досягнення метапредметних результатів.

Компетентнісний блок (соціокультурна змістова лінія) спрямовує діяльність суб'єктів освітньої діяльності на формування ключових компетентностей і досягнення особистісних результатів. Цей блок покликаний реалізувати компетентнісний потенціал галузі, презентований у Додатку 1. Державного стандарту.

Отже, зміст програми має потенціал для здобуття предметних, метапредметних і особистісних результатів.

Засобами досягнення очікуваних результатів є тексти підручників, навчальні й практичні посібники, компетентнісно орієнтовані методики.

Шляхи реалізації програми:

- формування сприятливого для учнів мовного середовища в родині, у школі, в суспільстві;

- зміна ставлень (учня до себе як суб'єкта шкільної мовної освіти; учня і вчителя до української мови; учителя до учня як повноправного суб'єкта освітнього процесу);

- перегляд показників навчальних досягнень учнів;
- формування стійких зовнішніх і внутрішніх мотивацій;
- упровадження особистісно й компетентісно орієнтованих методик;
- якісна сучасна навчальна й методична продукція.

Пріоритети викладання предмета. Важливим завданням у навчанні української мови сьогодні є вихід за межі академічності курсу, тобто зміна уявлення школярів про мову, усвідомлення, що мова не лише складна система, але й живий організм, багатовіковий носій мудрості, хранителька унікальної української культури, надійний інструмент пізнання й порозуміння, ефективний засіб самовираження, джерело естетичної насолоди. Її лексичні й фразеологічні злитки фіксують норми і правила гармонійного спілкування, активне послуговування мовою гарантує розквіт держави і збереження її кордонів.

Програма покликана змінити ставлення до мови як суспільного явища і шкільного предмета, виховати нове покоління компетентних носіїв мови зі сформованим мовним чуттям, мовними смаками і мовною стійкістю.

4.3. Модельна програма «Українська література. 5-6 класи»

Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» створена відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, відповідає меті та ідейним засадам цього документа та реалізує очікувані результати навчання, окреслені в ньому. У шкільній освіті література займає особливе місце, оскільки є невід'ємною складовою формування гуманістичного світогляду сучасної особистості, потужним носієм ідентичності нації, її генетичного коду, тому в контексті національного самоусвідомлення й самоствердження її роль незаперечна й важлива.

Курс «Українська література» – важлива складова мовно-літературної освітньої галузі. Його основною метою є розвиток і формування грамотного, естетично розвинутого і творчого читача з гуманістичним світоглядом, який володіє українською мовою, читає інформаційні та художні тексти задля духовного, культурного та національного самовираження, для збагачення емоційного досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтирів і ставлень.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

- формувати вміння сприймати літературний твір як мистецьке явище, розуміти його оригінальну своєрідність, давати власну аргументовану оцінку;
- формувати вміння визначати національну своєрідність та загальнолюдську значущість творів класичної та сучасної української літератури;
- формувати вміння осмислено сприймати, оцінювати, декодувати художній текст через свідоме оволодіння літературними поняттями та термінами;
- розвивати інтерес і здатність до самостійної читацької діяльності для задоволення різних потреб читача;
- формувати вміння самостійно працювати з різними видами і джерелами інформації;

– відпрацьовувати комунікативні уміння, образне, логічне та критичне мислення, культуру полеміки;

– формувати уміння безпечного і критичного використання медіапродукції, здатності створювати медіапродукти і спілкуватися за допомогою медіазасобів.

Структура модельної програми, її змістове наповнення передбачають урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, а також специфіку сучасного інформаційно-комунікативного простору та загальносвітових процесів глобалізації.

При укладанні програми було враховано одну з найактуальніших проблем – наступність, адже успіхи шкільного навчання суттєво залежать від якості знань та умінь, сформованих у початковій школі, від уміння вчителя правильно вибудувати адаптивний період школяра. З огляду на це вчитель, працюючи за програмою «Українська література. 5-6 класи», спирається на набуті в початковій школі практичні вміння учнів, а саме: застосовувати різні види читання (аналітичне, переглядове, вибіркоче) відповідно до мети, використовувати засоби виразності, застосовувати прийоми смислового читання, способи роботи з книгою. Підібрані в програмі тексти для опрацювання дають можливість не тільки розширити коло читання, а й продовжувати формувати та удосконалювати читацьку діяльність школярів відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: удосконалювати вміння діалогічної взаємодії з текстом, уміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях; збагачувати читацький досвід, формувати вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, жанрів, стилів, а також розвивати в учнів поняття про різні види медіа та використані в них засоби впливу на читача, формувати уміння здійснювати пошук, добирати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами.

Курс української літератури структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними **розділами**:

5 клас – «Мистецький спадок нащадкам», «Малює світ поезія», «Від казки до книги буття»;

6 клас – «Пісенні скарби рідного краю», «Поетичний дивосвіт», «Живильні джерела мудрих книг».

Кожен розділ охоплює теми та перелік основних змістових блоків, які створюють передумови для ознайомлення учнів 5-6 класів з різноманітною дитячою літературою та передбачають взаємодію організованої та самостійної читацької діяльності учнів, що сприяє формуванню дитини-читача.

Кожен змістовий блок містить перелік **текстів для обов'язкового вивчення та варіативні твори**, які можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявністю часу або самостійно. Твори добиралися за принципами художньо-естетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, ідейно-ціннісних особливостей, осучаснення змістового матеріалу та з урахуванням читацьких інтересів дітей.

Тематика змістових блоків спрямована на досягнення належного рівня сформованості вміння читати, сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в комунікативних цілях. Змістом програми

також передбачено засвоєння певного кола усвідомлених понять із **теорії літератури**, необхідних для аналізу та інтерпретації тексту.

Модельна навчальна програма передбачає вивчення **літератури рідного краю**, що уможливило ознайомлення учнів із творчістю письменників-земляків. Для цього вчитель може виокремити години та індивідуально вибрати тексти для розгляду.

Опрацювання змістового матеріалу відбувається через орієнтовні **види навчальної діяльності**. Навпроти кожного виду діяльності подано, які очікувані результати можуть досягти учні, на чому має акцентувати увагу вчитель під час реалізації цих завдань. Більшість орієнтовних видів навчальної діяльності відображає синергетичний підхід до освітнього процесу, коли виконання завдань підсилюють ефект навчання та ґрунтуються на конструюванні знань, а не на їх відтворенні, що демонструє засади партнерства та дитиноцентризму в освітньому процесі.

4.4. Модельна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи»

Програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти Постанова Кабінету Міністрів країни від 30. 09. 2020 р. № 9 з урахуванням Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти наказ Міністерства освіти і науки країни від 19.02.2021р. № 235 .

Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти України.

«Зарубіжна література» як навчальний предмет, що охоплює різноманіття національних літератур, містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» рідне, національне і поважати «чуже» значуще для розвитку власної особистості та української нації , сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей.

Предмет «Зарубіжна література» в галузі загальної середньої освіти виконує такі функції:

- 1) пізнавально-ціннісну (пізнання життя, людини й світу через художню літературу, формування ціннісних орієнтирів особистості в період її становлення);
- 2) естетичну (розвиток уявлень про специфіку мистецтва слова, естетичного смаку, умінь розрізнити художню вартість творів);
- 3) розвивальну (розвиток розумових і творчих здібностей, критичного мислення, індивідуального стилю пізнавальної діяльності, навичок роботи з книжкою та комп'ютером із метою розширення кола читання, формування культури спілкування);
- 4) соціально-адаптаційну (соціокультурна адаптація особистості до умов сучасного суспільства);
- 5) виховну (виховання моральних і громадянських якостей, національної свідомості, відповідальності за збереження духовних надбань країни й людства).

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні епохи, жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красного письменства.

Сприяючи культурному зближенню країни із країнами Європи і світу, зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів.

Місце зарубіжної літератури в мовно-літературній галузі та в контексті інших освітніх галузей.

Зарубіжна література є складником мовнолітературної освітньої галузі. Згідно із запропонованою модельною навчальною програмою «Зарубіжна література» вивчається окремо як самостійний і самодостатній предмет, що має унікальну неперервну традицію викладання (з 1991 р.) в умовах Незалежності і сприяє її утвердженню. Разом із іншими складниками мовно-літературної галузі (українська мова, українська література) зарубіжна література виконує важливу націєтворчу та українознавчу роль. Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою, художні твори письменників країн і народів світу запропоновані учням для читання в найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи. Відповідно предмет «Зарубіжна література», окрім формування читацьких умінь і навичок, сприяє підвищенню рівня володіння державною мовою, формуванню якостей компетентного мовця.

Художня література є частиною культури людства і специфічною (естетичною) формою відображення життя, тому зарубіжна література потребує особливого підходу у викладанні – як предмета, що має справу із мистецтвом слова і духовною сферою особистості. Водночас для ефективного вивчення зарубіжної літератури необхідно залучення знань, умінь, навичок, що формуються в процесі засвоєння учнями інших галузей соціальної та здоров'язберезувальної, громадянської та історичної, мистецької та ін. Зважаючи на те, що в умовах інформаційного суспільства зростає роль сучасних цифрових технологій, які впливають на навчання і виховання, з метою розширення кола читання та підвищення інтересу учнів до художньої літератури у викладанні зарубіжної літератури в закладах середньої освіти слід доречно використовувати потенціал й інформатичної галузі.

Провідними векторами викладання зарубіжної літератури в 5-9 класах є формування в учнів стійкого інтересу до читання класичної та сучасної літератури, прагнення до активного діалогу із книжкою, самостійного пошуку та критичного осмислення художніх творів у процесі різних видів діяльності (індивідуальних, у парі, мікрогрупі, колективі), використання багатства сучасних бібліотечних і цифрових ресурсів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури спрямована на створення в учнів різнобічного уявлення про світ, формування позитивного мислення і творчої уяви, а також на виховання в них відчуття причетності до духовної культури країн і народів світу з позиції свідомого(ої) громадянина/ громадянки країни.

Отже, **пріоритетами викладання предмета «Зарубіжна література»** є такі:

- антропологічний (з позицій якого головним аспектом вивчення літературних творів є особистість учня, його естетичне сприйняття і творчий розвиток);

- аксіологічний (спрямований на розвиток в учнів сталого інтересу до взірців світового красивого письменства, вміння читати і творчо сприймати художні твори зарубіжних письменників, збагачуватися фундаментальними цінностями культури різних країн і народів, вирішувати життєві ситуації з урахуванням набутого читачького досвіду);

- українознавчий (метою якого є презентація зарубіжної літератури крізь призму української культури, що в умовах глобалізації сучасного світу буде сприяти виявленню і збереженню національної ідентичності школярів, сприйняттю української культури як невід'ємного складника світової, вихованню молодого (ої) громадянина /громадянки України, який (а) пізнає і досліджує реалії своєї країни, традиції рідної культури й усвідомлює їх у світовому контексті);

- полікультурності (реалізація якого передбачає вивчення художніх текстів національних культур у контексті розвитку світової літератури, розкриття різноманітних аспектів взаємодії творів різних національних традицій, що буде сприяти вихованню полікультурної особистості, формуванню культури міжетнічних і міжнаціональних відносин, толерантного і шанобливого ставлення до інших національних традицій, запереченню будь-яких форм насильства);

- етичний (який передбачає, що робота над художніми текстами, включеними до програми, дозволить не тільки збагатити учнів знаннями класичної й сучасної зарубіжної літератури, але і, що не менш важливо, запропонує свої варіанти рішення моральних проблем, що хвилюють школярів) .

Головна мета вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії зокрема із застосуванням цифрових технологій на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі:

- презентувати актуальні для школярів художні твори (класичні та сучасні) , необхідні для духовної та психологічної адаптації людини в сучасному полікультурному суспільстві;

- сформуванню в учнів сталу потребу в діалозі з творами словесного мистецтва, необхідність у власній рефлексії над почуттями й думками, які виникають в семантичному та естетичному полі художнього тексту;

- навчити школярів естетично сприймати літературні твори, виявляти їх художню своєрідність, розглядати в контексті розвитку загальнонародської культури та національних культур різних країн і народів;

- розширити особистісний культурно-естетичний тезаурус учнів на основі набутих знань про художню літературу світу, практичних умінь і навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, дослідження художніх творів зарубіжних письменників від давнини до сучасності, а також у процесі творчого діалогу із художніми текстами і відповідними медіатекстами;

- розвивати високі моральні якості школярів, їхні ціннісні орієнтації, ставлення, емоційно-чуттєву сферу особистості;

- виховувати в учнів патріотизм, повагу до національних традицій і різних культур, толерантне ставлення до «інакшості», до відмінного від власного погляду.

Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не сума розпорошеної інформації, а сформована здатність учня / учениці комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного мультикультурного і різнополярного суспільства.

Структура навчального предмета «Зарубіжна література».

Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл) і 7-9 класи базове (предметне навчання).

Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи 5-6 класи – прилучення до читання художньої літератури; 7-9 класи – системне читання художньої літератури. Передбачається, що в профільній школі (10-12) класи буде запроваджено етап творчо-критичного читання художньої літератури.

У 5-6 класах поєднано проблемно-тематичний і жанровий принципи побудови програми із настановою на формування початкових уявлень про окремі літературні явища та поняття. Протягом вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах класичні твори й твори сучасних письменників поєднані в межах окремих розділів і тем на підставі образно-тематичної або жанрової подібності.

У 7 класі, який є перехідним до базового предметного навчання, окрім проблемно-тематичного й жанрового принципів, у програмі розширено перелік теоретико-літературознавчих категорій, отримані в 5-6 класах початкові уявлення про певні явища і поняття поглиблюються, що створює необхідну базу для продовження ефективного предметного навчання.

Принцип поєднання класичних і сучасних творів у межах розділів і тем для 7 класу зберігається.

У 8 -9 класах домінують історико-літературний і жанрово-родовий принципи побудови програми, відповідно учні отримують загальні уявлення про перебіг літературного процесу, школярам запропоновано для вивчення ті художні твори та явища, які презентують певну добу і водночас відповідають особливостям саме їхнього віку. Із метою забезпечення переходу від далеких часів до сучасної літератури для учнів 8-9 класів у межах представлення певних епох і періодів національних літератур у модельній навчальній програмі введено особливий сегмент –

«Літературний міст у сьогодення», який дозволяє вивчати поруч із золотою класикою популярні серед молоді різних країн і народів сучасні твори.

Наскрізним стрижнем навчального предмета «Зарубіжна література» є поєднання класичної й сучасної літератури, художніх творів і медіатекстів. Це дає змогу вибудувати єдиний простір цікавих для учнів третього тисячоліття творів, що належать до різних культур, забезпечити умови для діалогу класики й сучасності, реалізувати різновекторність у пізнавальній діяльності, залучити інтермедіальність як один із ефективних шляхів вивчення зарубіжної літератури, підвищити мотивацію учнів до читання найкращих книжок світу.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків із іншими персонажами та довкіллям, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні і мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти усно і письмово в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 7-9 класах: сформувати в учнів стійкий інтерес до художньої літератури, усвідомлене дбайливе ставлення до світової художньої літератури як духовної скарбниці людства, стійкі моральні якості та громадянську позицію з допомогою творів класичної та сучасної художньої літератури, а також основні уявлення про найбільш репрезентативні для національних літератур світу здобутки художньої літератури, провідні епохи, жанри, напрями класичної літератури та яскраві явища сучасної художньої літератури, вміння розрізняти твори різних родів і жанрів у їхній специфіці та художній вартості; розвивати вміння сприймати, аналізувати й інтерпретувати художні тексти та медіатексти із застосуванням основних теоретичних понять, виокремлювати основні компоненти змісту й форми в художньому творі, встановлювати між ними зв'язки, визначати їхні функції, досліджувати літературні та мовні явища в художньому тексті та медіатексті, шукати потрібну інформацію, її критично оцінювати, творчо опрацьовувати та використовувати для досягнення власних цілей, навички взаємодіяти усно і письмово в різних комунікативних ситуаціях, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності.

Врахування наступності між початковою і базовою середньою освітою. Модельна навчальна програма побудована на основі загальнодидактичних принципів послідовності і наступності у навчанні. Отже, в програмі було враховано основні здобутки початкової школи. Так, при виборі творів для текстуального

вивчення і теоретико-літературознавчих понять враховано компетентності, які учні мають набути протягом навчання в початковій школі. Реалізація наступності в навчанні досягається за рахунок узгодження змісту, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та організаційно-методичного забезпечення в початковій і основній ланках освіти.

Очікувані результати та види навчальної діяльності у модельній навчальній програмі сформовані до кожного розділу за чотирма основними групами:

I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях;

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів;

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі;

IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Вони корелюють (враховуючи розвиток учнів) із відповідними групами результатів у Державному стандарті початкової освіти та групами результатів і орієнтирами для оцінювання в Державному стандарті базової середньої освіти. У такий спосіб досягається зв'язок і наступність у процесі навчання в контексті реалізації концепції Нової української школи. Базові знання в межах предмета «Зарубіжна література» визначені Державним стандартом. Це передовсім літературний твір (класичної або сучасної літератури) в аспектах актуальної національної та загальнолюдської проблематики (історична, соціальна, морально-етична, філософська тощо), жанрово-родового поділу художньої літератури, змісту і форми художнього твору (тема, ідея, фабула, сюжет, композиція, образ, поетика), історикокультурного контексту, перебігу літературного процесу (епохи, напрями, течії, стилі, жанри), індивідуального стилю письменника, естетичної вартості твору, його відкритості для інтерпретацій у часі, розвитку української перекладацької традиції, збагачення емоційного та естетичного досвіду читача/ читачки.

Водночас у межах модельної навчальної програми предмета «Зарубіжна література» доречно залучені й інші базові знання, що становлять основу мовно-літературної галузі, зокрема інформація, її джерела, види та вміння працювати з нею; комунікація як взаємодія в ситуаціях спілкування та використання різних форм мовлення і мовленнєвих стратегій; текст як більш широке поняття порівняно із «художній текст», його різновиди, зміст і структури в сучасну добу, зокрема медіатексти тощо; мовні засоби, що використовуються в художніх текстах відповідно до задуму письменника та культурної ситуації доби.

Значення зарубіжної літератури для формування ключових компетентностей. Зарубіжна література разом із іншими навчальними предметами та інтегрованими курсами сприяє формуванню ключових компетентностей учнів.

Шляхи реалізації модельної навчальної програми. Програма містить обов'язковий і варіативний компоненти. Обов'язковий компонент – це художні твори класики й сучасності, які передбачені для обов'язкового вивчення. Варіативний компонент містить перелік художніх текстів, із яких учитель може вибрати один

або декілька відповідно до забезпечення матеріально-технічними ресурсами, інтересів учнів тощо.

Художні твори для текстуального вивчення у модельній навчальній програмі відібрані з урахуванням психологічних та інтелектуальних можливостей школярів, а також відповідно до соціальних і культурних стрижневих інтересів і проблем, актуальних для учнів певних вікових груп. Взірці класичної й сучасної зарубіжної літератури у навчальній модельній програмі розглядаються в контексті загально-світового й національного (характерного для певної країни, народу) літературного процесу, що дає можливість показати світовий культурний простір, розкрити специфічні закономірності розвитку мистецтва слова, його унікальність і позачасову значущість, виникнення й динаміку художніх явищ у їхніх взаємозв'язках на тлі культури й суспільства.

Основу змісту навчального матеріалу програми становлять літературні тексти, перевірені часом, які мають сталу добру традицію у шкільній практиці викладання літератури, і художні твори, що відображають сучасні тенденції світового історико-літературного процесу й цікаві сучасному поколінню учнів, популярні нині серед молодіжної аудиторії зарубіжних країн у різних частинах світу. Кількість годин на вивчення окремих розділів і тем визначає вчитель. Зміст навчального матеріалу, представлений у програмі для 7-9 класів, відповідає Типовій освітній програмі й становить орієнтовно 1,5 години на тиждень. Але відповідно до нормативної бази та резерву, що має мовнолітературна галузь у кожному класі, заклад середньої освіти може збільшити щотижневу кількість годин до 2 годин на тиждень. За рахунок гнучкого варіативного компонента модельна навчальна програма придатна як для 1,5 години, так і для 2 годин на тиждень. Зважаючи на автономність закладів середньої освіти, учителі можуть використати цю модельну навчальну програму як основу для створення власних навчальних програм і календарно-тематичного планування.

Навчальна модельна програма, окрім своєї традиційної функції – бути основою для планування і здійснення навчального процесу, детально окреслює очікувані результати навчання і тим самим визначає об'єктивні критерії оцінювання.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-9 класах. Виходячи із освітньо-виховних завдань вивчення літератури в основній школі, а також вікових особливостей сприйняття художніх творів учнями різних читацьких груп побудова курсу здійснюється на основі різних підходів (проблемно-тематичного, жанрового, історико-літературного, мультикультурного). Різноманіття літературних імен і художніх творів, представлених у модельній навчальній програмі, дає можливість розкрити культурний контекст певної епохи, провести міжлітературні й міжкультурні паралелі, навчити школярів використанню елементів компаративного вивчення.

У процесі викладання зарубіжної літератури слід звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики – порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кінофільмів, мультфільмів за прочитаними творами тощо), літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і

нехудожніх текстів (наприклад, науково-популярних, документальних тощо), оригіналу і перекладу. Зважаючи на те, що літературний текст як акт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, її світоглядні шукання й філософські концепції, під час розгляду художніх творів слід враховувати соціальноісторичний та культурно-філософський контекст, взаємозв'язки художньої літератури з іншими видами мистецтва (живопис, графіка, скульптура, музика, театральне мистецтво, кіно та ін). Відповідно художня література (в її національних проявах та самотності) має бути репрезентована як цілісний пласт культури певної доби.

Спираючись на Державний стандарт і модельну навчальну програму, важливо реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій.

Згідно із Державним стандартом у межах мовно-літературної галузі передбачено різні види діяльності учнів в умовах стрімкого розвитку ін ормаційного суспільства, зокрема не лише із художніми текстами у (книжковому форматі), а й цифровими ресурсами, соцмережами, медіатекстами тощо. Відповідно вчителів слід завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи з ним учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайнвзаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності.

Під час вивчення зарубіжної літератури доречно буде системно представляти інформаційно-комунікаційні технології навчання, вони значно підсилюють інтерес до навчання та активізують творче сприйняття учнями художніх творів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури для 5-9 класів відповідає сучасним запитам української молоді й забезпечує формування засобами мистецтва слова позитивного мислення, креативності, комунікативних умінь і соціокультурної адаптації учнів до суспільства XXI століття

4.5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи»

Завдання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти

Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. Після закінчення адаптаційного циклу (5 – 6 класи) учні закладу загальної середньої освіти, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня А2, а після закінчення базового предметного навчання (7 – 9 класи) – рівня В1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загально - європейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Завдання іноземних мов полягає у формуванні вмій:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмово відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого опанування іноземної мови;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Функції іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції.

Освітня функція спрямована на:

- усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя у мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;
- опанування знань про культуру, історію, реалії та традиції країни виучуваної мови;
- залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);
- розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;
- усвідомлення значень мовних явищ, іншої системи понять, за допомогою якої сприймається дійсність;
- формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

Виховна функція сприяє:

- формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу, носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;
- розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;
- емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.

Розвивальна функція сприяє розвитку в учнів:

- мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
- готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;
- потребу подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;
- здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Мета компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5–9 класів полягає у спрямуванні навчального процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю у межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору та використання мовного та інформаційного матеріалу для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання під час читання та слухання.

Навчальний процес будується на підґрунті комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів, які своєю сутністю зумовлюють дидактично і методично доцільне визначення цілей та змісту навчання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та порозуміння в сучасному глобалізованому, мультилінгвальному та полікультурному світовому соціумі.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у навчальному закладі доцільно розглядати як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують оволодіння іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах сфер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, окреслених чинною програмою. Учень у межах змісту навчальної програми засобами іноземної мови повинен уміти аргументовано висловлювати власні думки, ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, дотримуватися в різних соціальних середовищах адекватної комунікативної поведінки під час спілкування, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, демонструвати свої ставлення до отриманої інформації з усних і письмових джерел.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов доцільно розглядати з кількох позицій:

- а) цілей шкільної іншомовної освіти, взагалі, та на певному етапі (класі) навчання, зокрема,
- б) особливостей добору та організації змісту навчання іноземної мови,
- в) особливостей добору та використання методів, форм і засобів навчання відповідно до його умов,
- г) особливостей організації навчального процесу,
- д) особливостей об'єктів, форм і видів контролю навчальних досягнень учнів.

Цілі шкільної іншомовної освіти. Основними ознаками цієї позиції є особливості цільовизначення, його спрямованість на практичне оволодіння іноземною

мовою як засобом спілкування, а також на формування в учнів здатності розв'язувати власні освітні проблеми з використанням критичної рефлексії, що спрямовується на удосконалення іншомовних здібностей і мовленнєвого досвіду протягом життя відповідно до власних комуніка - тивних потреб.

Особливості добору та організації змісту навчання іноземної мови. Ця позиція зумовлюється як цілями, так і тематикою навчання іншомовного спілкування. Вона має враховувати тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти (на сьогодні: компетентнісний, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи), метапредметні категорії, пов'язані з організаційними, інформаційно-пізнавальними комунікативними, емоційно-ціннісними видами навчальної діяльності, спрямованими на засвоєння мовних аспектів спілкування і механізмів іншомовної комунікації в усному і писемному мовленні, на оволодіння особливостями комунікативної поведінки, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, на дотримання соціокультурних норм використання стратегій, адекватних до ситуації спілкування, що забезпечують успішність комунікативної взаємодії.

Особливості добору та використання методів, форм, засобів навчання відповідно до його умов у процесі компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов.

Ця позиція зумовлюється тенденціями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти: а) комунікативним спрямуванням процесу навчання; б) діяльнісною технологією навчання; в) особистісно орієнтованою парадигмою процесу навчання, його відповідністю віковим особливостям учнів початкової школи; г) культурологічним спрямуванням навчальної діяльності. Визначені освітні технології мають сприяти успішному оволодінню учнями навчальними діями, зорієтованими на отримання іншомовного досвіду спілкування в усній та письмовій формах, який неможливий без засвоєння мовних одиниць і механізмів оперування ними у практичній іншомовній діяльності. А це означає, що методи, форми, види навчальної роботи та засоби їх виконання повинні оптимально забезпечувати ефективність способів пред'явлення та активізації дібраних мовних і мовленнєвих одиниць і давати змогу здійснювати об'єктивний контроль/самоконтроль навчальних досягнень учнів.

Особливості організації навчального процесу. Передбачається, що навчання організовується за принципом паралельного і взаємопов'язаного оволодіння учнями видами мовленнєвої діяльності, а з допомогою засобів іноземної мови відбувається ознайомлення з соціокультурними, соціолінгвістичними, лінгвокраїнознавчими аспектами культури країни, мова якої вивчається. У зв'язку з цим весь процес навчання набуває форми діалогу культур (чужомовної та рідної), який здійснюється засобами іноземної мови. Такий підхід забезпечується спеціальними видами і формами іншомовної навчальної діяльності, серед яких визначальне місце належить комунікативним завданням, зокрема інтерактивним технологіям і навчально мовленнєвим ситуаціям, які в освітній діяльності учнів мають набувати пріоритетних засобів навчання.

Особливості об'єктів, форм і видів контролю освітніх досягнень учнів. Ця позиція передбачає використовування нового підходу до оцінювання іншомовних навчальних досягнень учнів. Увага центрується на результатах навчання, зокрема

рівнях сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь, а також на якості набутого загальнонавчального досвіду. При чому, пріоритетними вважаються види і форми контролю не стільки рівня сформованості мовних (фонетичних, лексичних, граматичних) навичок учнів (хоч і вони є об'єктами перевірки), скільки якості іншомовних умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. Водночас варто зазначити, що не залишається поза увагою загально-навчальний досвід учнів, який дає їм змогу доцільно користуватися невербальними засобами спілкування, самостійно здійснювати діяльність для забезпечення власних потреб спілкування іноземною мовою, що ситуативно виникають. Ця позиція набуває важливого значення в умовах компетентнісно орієнтованого навчання, коли увага учнів і вчителів має спрямовуватися на результати навчання як на об'єктивні показники дидактичної та методичної доцільності й ефективності моделювання освітнього процесу.

Основними засобами навчання є підручники, рекомендовані/допущені МОН України до використання у шкільній практиці. Окрім них, за дидактичних потреб учитель може долучати до своєї роботи іншу навчальну літературу, електронні засоби та ілюстративні матеріали, які сприяють досягненню визначених цілей. Усі засоби доцільно застосовувати в комплексі, забезпечуючи взаємопов'язане і паралельне навчання усіх видів мовленнєвої діяльності. Для цього використовується відповідна система вправ і завдань, яка забезпечує збалансоване формування в учнів навичок і умінь в усному (аудіювання, говоріння) та писемному (читання, письмо) мовленні. При цьому, відповідно до комунікативного та діяльнісного підходів, значну увагу доцільно акцентувати на використанні інтерактивних видів мовленнєвої діяльності (навчально-мовленнєвих ситуацій, рольових ігор, проєктної роботи тощо), потенційні можливості, яких дають змогу апроксимувати процес навчання іншомовного спілкування до реальних умов життєдіяльності в сучасному світовому просторі. Тексти для читання та аудіювання мають бути побудовані на автентичному мовному матеріалі та містити актуальну тематичну інформацію, що слугує підґрунтям для організації іншомовного спілкування в усному та писемному мовленні.

Об'єктами оцінювання навчальних досягнень учнів є уміння, визначені у межах кожної компетентності. Їх детальні характеристики окреслені дескрипторами. Для кожного класу представлено показники сформованості умінь відповідно до видів мовленнєвої діяльності, які слугують орієнтирами для роботи вчителя.

Компетентнісний потенціал галузі «Іноземні мови»

Провідним засобом реалізації вказаної мети є компетентнісний підхід до організації навчання у загальноосвітній школі на основі ключових компетентностей як результату навчання.

	Ключові Компетентності	Компоненти
1	Вільне володіння державною мовою	Уміння: <ul style="list-style-type: none"> • використовувати українознавчий компонент в усіх видах мовленнєвої діяльності; • засобами іноземної мови популяризувати Україну, українську мову, культуру, традиції, критично оцінювати їх.

		<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гордість за Україну, її мову та культуру; • розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; • усвідомлення того, що, вивчаючи іноземну мову, ми збагачуємо рідну; • готовність до міжкультурного діалогу.
2	Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • засобами іноземної мови популяризувати рідну мову, культуру й традиції народу, критично оцінювати їх. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гордість за рідну мову та культуру; • усвідомлення того, що, вивчаючи іноземну мову, ми збагачуємо рідну; • готовність до міжкультурного діалогу. <p>Здатність спілкуватися іноземними мовами реалізується через предметні компетентності.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розв'язувати комунікативні та навчальні проблеми, застосовуючи логіко-математичний інтелект; • логічно обґрунтовувати висловлену думку; • використовувати математичні методи (графіки, схеми) для виконання комунікативних завдань. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних і навчальних проблем.
4	Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • описувати іноземною мовою природні явища, технології, аналізувати та оцінювати їх роль у життєдіяльності людини. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інтерес до природи та почуття відповідальності за її збереження; • розуміння глобальності екологічних проблем і прагнення долучитися до їх розв'язання за допомогою іноземної мови.
5	Інноваційність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • засобами іноземної мови продукувати нові ідеї щодо змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо, а також адекватно реагувати на зміни; • ставити перед собою досяжні та ускладнені цілі у вивченні іноземної мови; • ініціювати теми для опрацювання та проблеми для розв'язування під час вивчення іноземних мов. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самомотивація, стійкість та впевненість у досягненні успіхів у вивченні іноземних мов.
6	Екологічна компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвивати екологічне мислення під час опрацюванні тем, текстів, новин, комунікативних ситуацій, аудіо- та відеоматеріалів; • розробляти, презентувати та обґрунтовувати проекти, спрямо-

		<p>вані на збереження довкілля;</p> <ul style="list-style-type: none"> • пропагувати здоровий спосіб життя засобами іноземної мови. <p>Ставлення:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) сприймання природи як цілісної системи; 2) готовність обговорювати питання, пов'язані із збереженням навколишнього середовища; <ul style="list-style-type: none"> • відповідальне ставлення до власного здоров'я та безпеки.
7	Інформаційно-комунікаційна компетентність	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вивчати іноземну мову з використанням спеціальних програмних засобів, ігор, соціальних мереж; • створювати інформаційні об'єкти іноземними мовами; • спілкуватися іноземною мовою з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; • застосовувати ІКТ для пошуку, обробки, аналізу та підготовки інформації відповідно до поставлених завдань. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • готовність дотримуватись авторських прав та мережевого етикету.
8	Навчання впродовж життя	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначати комунікативні потреби та цілі під час вивчення іноземної мови; • використовувати ефективні навчальні стратегії для вивчення мови відповідно до власного стилю навчання; • самостійно працювати з підручником, шукати нову інформацію з різних джерел та критично оцінювати її; • організовувати свій час і навчальний простір; • оцінювати власні навчальні досягнення. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сміливість у спілкуванні іноземною мовою; • подолання власних мовних бар'єрів; • відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності; • наполегливість; • внутрішня мотивація та впевненість в успіху.
9	Громадянські та соціальні компетентності	<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • формулювати власну позицію; • співпрацювати з іншими на результат, спілкуючись іноземною мовою; • розв'язувати конфлікти у комунікативних ситуаціях; • переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння/компромісу у ситуаціях міжкультурного спілкування; • переконувати засобами іноземної мови у важливості дотримання прав людини; • критично оцінювати інформацію з різних іншомовних джерел. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • толерантність у спілкуванні з іншими; • проактивність в утвердженні демократичних цінностей; • усвідомлення необхідності володіння іноземними мовами для підвищення власного добробуту.
10	Підприємливість і	<p>Уміння:</p>

фінансова грамотність	<ul style="list-style-type: none"> • ініціювати усну, писемну, зокрема онлайн взаємодію іноземною мовою для розв'язання конкретної життєвої проблеми; • генерувати нові ідеї, переконувати в їх доцільності та об'єднувати однодумців задля втілення цих ідей у життя; • презентувати себе і створювати тексти (усно і письмово) іноземною мовою, які сприятимуть майбутній кар'єрі. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримання етичної поведінки під час розв'язання життєвих проблем; • комунікабельність та ініціативність; • ставлення до викликів як до нових можливостей; • відкритість до інновацій; <p>креативність.</p>
------------------------------	--

Ключові компетентності формуються відразу засобами всіх навчальних предметів і є метапредметними. Основою для їх формування є наскрізні вміння, а саме:

- 1) читання з розумінням,
- 2) висловлення власної думки усно й письмово,
- 3) критичне та системне мислення,
- 4) логічне обґрунтування позиції,
- 5) творча діяльність, що передбачає креативне мислення,
- 6) ініціативність,
- 7) конструктивне керування емоціями,
- 8) оцінювання ризиків,
- 9) прийняття рішень,
- 10) розв'язування проблем,
- 11) співпраця та спілкування з іншими.

4.6. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи»

Модельну програму створено на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

- створення освітнього середовища, у якому забезпечено атмосферу довіри та рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу та проявів насильства булінгу;

- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;
- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;
- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;
- плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Метою математичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що передбачає засвоєння системи знань, удосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі; розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості; розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті. Далі у таблиці подано компетентнісний потенціал математичної освітньої галузі.

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Вільне володіння державною мовою	Уміння: чітко і зрозуміло формулювати думки, аргументувати, ставити запитання і розпізнавати проблеми, формулювати висновки на основі інформації, поданої в різних формах, доречно та коректно вживати в мовленні математичну термінологію, вести критичний та конструктивний діалог, поповнювати свій словниковий запас Ставлення: визнання важливості чітких і лаконічних формулювань та повага до державної мови
2	Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	Уміння: розуміти і перетворювати тексти математичного змісту рідною мовою, зіставляти математичні терміни та поняття рідною та державною мовами, правильно та доречно вживати математичну термінологію, грамотно висловлюватися Ставлення: розуміння цінності мовного різноманіття та повага до рідної мови Здатність спілкуватися іноземними мовами
3	Математична компетентність	Уміння: оперувати текстовою і числовою інформацією, геометричними об'єктами на площині та в просторі, встановлювати кількісні та просторові відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо), обирати, створювати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати, здійснювати прогнози в контексті навчальних і прак-

		тичних задач, доводити правильність тверджень, застосовувати логічні способи мислення під час розв'язування пізнавальних і практичних задач, пов'язаних з реальними об'єктами, використовувати математичні методи в життєвих ситуаціях Ставлення: готовність шукати пояснення та оцінювання правильності аргументів, усвідомлення важливості математики як мови науки, техніки та технологій
4	Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій	Уміння: будувати та досліджувати математичні моделі природних явищ і процесів, робити висновки на основі міркувань та свідчень, обґрунтовувати рішення Ставлення: критичне оцінювання досягнень науково-технічного прогресу, усвідомлення важливості математики для опису та пізнання навколишнього світу
5	Інноваційність	Уміння: генерувати нові ідеї щодо розв'язання проблемної ситуації, аналізувати та планувати їхнє втілення Ставлення: відкритість до інновацій, позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших осіб
6	Екологічна компетентність	Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі, які можна розв'язати, використовуючи засоби математики, оцінювати, прогнозувати вплив людської діяльності на довкілля через побудову та дослідження математичних моделей природних процесів і явищ Ставлення: зацікавленість у дотриманні умов екологічної безпеки та сталому розвитку суспільства, визнання ролі математики в розв'язанні проблем довкілля
7	Інформаційно-комунікаційна компетентність	Уміння: структурувати дані, діяти за алгоритмом та скласти алгоритм, визначати достатність даних для розв'язання задачі, використовувати різні знакові системи, оцінювати достовірність інформації, доводити істинність тверджень Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання, усвідомлення важливості інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного розв'язання математичних задач
8	Навчання впродовж життя	Уміння: організовувати та планувати свою навчальну діяльність, моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності, доводити правильність чи помилковість суджень Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і умінь, зацікавленість у пізнанні світу та розуміння важливості навчання впродовж життя, прагнення вдосконалювати результати людської діяльності
9	Громадянські та соціальні компетентності	Громадянські компетентності Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших осіб, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів, аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події у державі на основі статистичних даних, враховувати правові, етичні й соціальні наслідки прийняття рішень, розпізнавати інформаційні маніпуляції Ставлення: налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків Соціальні компетентності Уміння: співпрацювати в команді для розв'язання проблеми, аргументувати та обстоювати власну позицію,

		приймати аргументовані рішення на основі аналізу всіх даних та формування причинно-наслідкових зв'язків проблемної ситуації Ставлення: відповідальність та ініціативність, упевненість у собі, рівне ставлення до інших осіб та відповідальність за спільну справу
10	Культурна компетентність	Уміння: бачити математику у творах мистецтва, будувати фігури, графіки, схеми, діаграми тощо, унаочнювати математичні моделі, здійснювати необхідні розрахунки для встановлення пропорцій, відтворення перспектив, створення об'ємно-просторових композицій Ставлення: усвідомлення взаємозв'язків математики та культури на прикладах із живопису, музики, архітектури тощо, розуміння важливості внеску математиків у загальносвітову культуру
11	Підприємливість і фінансова грамотність	Уміння: генерувати нові ідеї, аналізувати, ухвалювати оптимальні рішення, розв'язувати життєві проблеми, обстоювати свою позицію, дискутувати, використовувати різні стратегії, шукати оптимальні способи розв'язання проблемних ситуацій, будувати та досліджувати математичні моделі економічних процесів, планувати та організувати діяльність для досягнення цілей, аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет, використовуючи математичні методи, робити споживчий вибір послуг і товарів на основі чітких критеріїв, використовуючи математичні вміння Ставлення: ощадливість і поміркованість, розуміння важливості математичних розрахунків та оцінювання ризиків

Базові знання математичної освітньої галузі для 5-6 класів, передбачені Державним стандартом, що реалізуються цією програмою, є такими.

Методологія математики: математична термінологія і символіка; математичні твердження; аксіоми і теореми; індуктивні та дедуктивні міркування; формулювання гіпотез; математичне моделювання.

Числа і вирази числові множини; натуральні, цілі, раціональні числа та дії із ними та їх порівняння; звичайні та десяткові дробі; відношення і відносні величини, відсотки, пропорції; числові і буквені вирази та їх перетворення.

Рівняння і нерівності рівняння, що розв'язується на основі залежностей між компонентами і результатом арифметичних дій та з використанням правил, що ґрунтуються на основних властивостях рівняння; числові нерівності.

Геометрія і вимірювання геометричних величин первинні геометричні об'єкти фігури та відношення; найпростіші геометричні фігури; трикутники, багатокутники; основні геометричні форми лінії, поверхні, тіла; коло і круг; рівність; вимірювання відрізків та кутів; площа й об'єм.

Координати система координат, прямокутна декартова система координат.

Дані, статистика та ймовірність дані, їх види, подання та обробка; найпростіші комбінаторні задачі; ймовірність випадкової події.

Характеристика навчального змісту та особливостей його реалізації

Курс математики основної школи логічно продовжує реалізацію завдань математичної освіти здобувачів освіти, розпочату в початкових класах, розширюючи і доповнюючи ці завдання відповідно до вікових і пізнавальних можливостей здобувачів освіти.

Курс математики 5 - 6 класів передбачає розвиток, збагачення і поглиблення знань учнів про числа і дії над ними, числові й буквені вирази, величини та їх вимірювання, рівняння, числові нерівності, а також уявлень про окремі геометричні фігури на площині і в просторі. Понятійний апарат, обчислювальні алгоритми, графічні уміння й навички, які мають бути сформовані на цьому ступені навчання, є тим підґрунтям, що забезпечить успішне навчання в наступних класах як алгебри й геометрії, так і інших навчальних предметів, що потребують математичних знань.

В курсі математики 5-6 класів можна виділити такі основні змістові лінії арифметика; елементи алгебри; наочна геометрія.

Змістова лінія «Арифметика» закладає фундамент для подальшого навчання математики та суміжних дисциплін, забезпечує розвиток обчислювальних навичок та логічного мислення, навичок порівняння чисел та значень величин, вміння складати та або застосовувати алгоритми, сприяє розвитку вміння планувати і здійснювати діяльність для розв'язування текстових і сюжетних задач, що відображено практичне застосування математики в житті і діяльності людини.

Змістова лінія «Елементи алгебри» систематизує знання про математичну мову та символіку, що реалізується застосуванням буквених позначень та символів для запису чисел, властивостей арифметичних дій, порівняння значень виразів та величин, а також для знаходження невідомих компонентів арифметичних дій.

Змістова лінія «Наочна геометрія» систематизує та розширює початкові знання про геометричні фігури та величини, сприяє формуванню в учнів первинних уявлень про геометричні абстракції реального світу, навичок користування креслярськими інструментами для геометричних вимірювань і побудов, закладає основи для формування графічної культури, розвиває образне мислення і просторову уяву.

Основу курсу становить розвиток поняття числа та формування міцних обчислювальних і графічних навичок. 5–6 класах відбувається поступове розширення множини натуральних чисел до множини раціональних чисел шляхом послідовного введення дробів звичайних і десяткових, а також від'ємних чисел разом із формуванням культури усних, письмових, інструментальних обчислень.

Навчальний матеріал, пов'язаний із виразами, величинами, рівняннями і нерівностями, геометричними фігурами, має загалом пропедевтичний характер і спрямований на підготовку учнів до свідомого системного вивчення відповідних тем у курсах алгебри і геометрії. Зокрема, учні мають отримати уявлення про використання букв для запису законів арифметичних дій, формул, навчитись обчислювати значення простих буквених виразів, за умовою задачі складати й розв'язувати нескладні рівняння першого степеня спочатку на основі залежностей між компонентами арифметичних дій, а згодом із використанням основних властивостей рівнянь. Важливе значення в навчанні у 5-6 класах для підготовки учнів до систематичного вивчення алгебри, геометрії та інших предметів мають початкові відомості про метод координат, а саме координатні промінь, пряма, площа, зображення точок за їхніми координатами та навпаки, визначення координат точок за їхнім зображенням.

Істотне місце у вивченні курсу займають текстові задачі, основними функціями яких є розвиток логічного мислення учнів та ілюстрація практичного застосування математичних знань. Під час розв'язування текстових задач учні також вчать

використовувати математичні моделі. Розв'язування таких задач супроводжує вивчення всіх тем, передбачених програмою.

Зміст геометричного матеріалу включає початкові відомості про плоскі (відрізок, промінь, пряма, кут, трикутник, прямокутник, квадрат, коло, круг) та об'ємні (прямокутний паралелепіпед, куб) фігури. Учні набувають навичок вимірювання довжини відрізка й градусної міри кута, знаходження площ і об'ємів деяких фігур, побудови геометричних фігур за допомогою лінійки, косинця, транспортира і циркуля. Розширюються уявлення учнів про вимірювання геометричних величин на прикладах вимірювання і порівняння величин відрізків або кутів, побудови відрізків даної довжини і кутів із заданою градусною мірою, оперування формулами периметрів, площ і об'ємів геометричних фігур — знаходження невідомого компонента формули за відомими, встановлення і використання співвідношень між певними одиницями вимірювання.

Побудова кута за допомогою транспортира або косинця (прямого кута), прямої та відрізка за допомогою лінійки використовується при побудові трикутників, прямокутників, перпендикулярних і паралельних прямих.

Вивчення геометричних фігур має передбачати використання наочних ілюстрацій, прикладів із довкілля, життєвого досвіду учнів, виконання побудов і сприяти виробленню вмінь виділяти форму і розміри як основні властивості геометричних фігур. Закріплення понять супроводжується їхньою класифікацією (кутів, трикутників, взаємного розміщення прямих) на площині. Властивості геометричних фігур спочатку обґрунтовуються дослідно-індуктивно, потім застосовуються в конкретних ситуаціях, що сприяє виробленню в учнів умінь доказово міркувати.

Основу інтеграції геометричного матеріалу з арифметичним і алгебраїчним складають числові характеристики (довжина, площа, об'єм) геометричних фігур. Узагальнюються знання учнів про одиниці вимірювання довжини, площі, об'єму і вміння переходити від одних одиниць до інших, оскільки ці знання і вміння використовуються для предметів природничого циклу та технологій.

Важливим є формування в учнів умінь подавати дані у вигляді таблиць і діаграм різних типів та на основі їхнього аналізу робити відповідні висновки.

Вивчення математики у 5–6 класах здійснюється з переважанням індуктивних міркувань в основному на наочноінтуїтивному рівні із залученням практичного досвіду учнів і прикладів із довкілля. Відбувається поступове збільшення теоретичного матеріалу, який вимагає обґрунтування тверджень, що вивчаються. Це готує учнів до ширшого використання дедуктивних методів на наступному етапі вивчення математики.

Крім зазначених вище ключових компетентностей та базових математичних знань, програма має сприяти особистісному розвитку здобувачів освіти, результатами якого є:

- формування комунікативних компетентностей в спілкуванні та співпраці з однолітками, старшими та молодшими в освітній, навчально-дослідницькій, творчій та інших видах діяльності;

- вміння чітко і грамотно викладати свої думки в усній і письмовій ормі, розуміти сенс поставленого завдання, вибудовувати аргументацію, наводити приклади і контрприкладі, вести дискусії;

- початкове уявлення про математичну науку як фундаментальну сферу людської діяльності, про етапи її розвитку, про її значущість для розвитку цивілізації та засвоєння інших наук;

- вміння контролювати та корегувати процес і результат навчальної математичної та інших видів діяльності;

- креативне мислення, ініціатива, винахідливість, активність під час розв'язування математичних завдань;

- відповідальне ставлення до навчання, готовність і здатність до саморозвитку та самоосвіти на основі мотивації до навчальної діяльності і пізнання навколишнього світу;

- формування здатності до емоційного сприйняття математичних об'єктів, завдань, рішень, міркувань тощо;

- критичність мислення, вміння розпізнавати логічно некоректні висловлювання, відрізнати гіпотезу від факту.

4.7. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)»

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» для 5-6 класів є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у базовій школі. Новий ступінь вивчення природи забезпечує початок систематизації знань про об'єкти і явища природи, формування первинних уявлень про взаємозв'язок між світом неживої і живої природи, між організмами й середовищем, поглиблює розуміння впливу діяльності людини на зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі.

Основна мета програми – формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, прагне діяти в щоденних ситуаціях спілкування з природою відповідно до екологічних принципів поведінки, використовує природознавчі знання для дотримання правил здорового способу життя.

Такий підхід до відбору змісту відповідає і віковим особливостям розвитку розумових операцій у молодших школярів, і екологічним вимогам сучасного життя.

Цей курс також завершує вивчення природи в межах єдиного інтегрованого предмета, тому в змісті велику увагу приділено розкриттю способів та історії пізнання природи людиною, представлені основні природничі науки, визначена специфічна роль кожної з них у дослідженні навколишнього світу та в житті людини.

Вивчення інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» спрямовано на досягнення таких завдань:

- формувати цілісну картину світу та усвідомлення місця в ньому людини на основі єдності раціонально-наукового пізнання й емоційно-ціннісного усвідомлення дитиною особистого досвіду спілкування з природою;

- формувати уявлення про предмет і методи природничих наук фізики, хімії, біології, географії, астрономії, екології, про способи отримання та застосування інформації у процесі вивчення та перетворення природи;

- розвивати в учнів інтелектуальні, пізнавальні, дослідницькі, творчі, комунікативні здібності, застосовувати засвоєні знання в повсякденному житті;

- підвищувати активність та мотивацію учнів до пізнання на базі сучасного навчального обладнання та використання інтерактивних форм роботи;

- набувати досвіду різноманітних форм діяльності індивідуальної і колективної, досвіду пізнання й самопізнання;

- формувати систему цінностей, соціально прийнятих норм поведінки в природі та норм безпечної поведінки в соціумі, екологічну культуру, здоровий спосіб життя. Зміст програми розроблено відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів першого циклу навчання базової освіти. Зміст навчальних занять, методи роботи сприяють вихованню в учнів любові до природи, своєї Батьківщини, свого краю, розвивають відповідальність за власні вчинки, почуття обов'язку, толерантності, а також прагнення до пізнання й істини, цілеспрямованості, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості.

Зміст курсу та його структура побудовані на основі спірального принципу неперервного розширення та поглиблення знань з певної проблеми; структурно-функціонального принципу в описі та поясненні явищ, за якого досліджуються їхні елементи й залежності між ними в межах єдиного цілого, а також:

- екологічного принципу, що передбачає усвідомлення взаємозв'язків у природі як середовищі перебування людини, зацікавленої у збереженні цілісності, чистоти, гармонії в природі, осмислення екологічних явищ, уміння робити висновки щодо стану природи, спонукає до природоохоронної діяльності;

- науковості, що передбачає доступне, переконливе повідомлення та використання сучасних наукових актів;

- принципу інтеграції, що передбачає об'єднання відомостей з різних наук із метою створення цілісної картини світу в учнів;

- наступності, який забезпечує неперервну, послідовну освітню траєкторію здобувачів освіти;

- наочності, що дає змогу учням установити зв'язки між теоретичним матеріалом і реальним життям, отримати достовірні знання про навколишній світ;

- фундаментальності й прикладної спрямованості, що передбачають засвоєння наукових знань, набуття практичних навичок і становлення здобувачів освіти активними учасниками освітнього процесу;

- краєзнавчий принцип спрямований на широке використання місцевого матеріалу вивчення природи, культури та традицій рідного краю;

- принцип зв'язку навчання із життям реалізується через розгляд життєвих ситуацій, особистий досвід школяра; ситуативні завдання, спрямовані на вироблення навичок безпечної поведінки;

- колективізму та рольової участі, які формують в учнях навички діалогічного спілкування, співпраці, уміння розподіляти ролі та приймати відповідальність.

Цей курс реалізує діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, дослідницький, рефлексивний, проблемно-ситуативний та інші підходи до навчання.

Програма сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема:

- природознавчої, а саме оволодіння науковим способом пізнання природи, застосування природничих знань для пояснення явищ природи, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю; відповідальність за наслідки такої діяльності;

- вільне володіння державною мовою, збагачення її науковою термінологією;

- математичної, у процесі вимірювань та розв'язуванні практичних завдань;

- інноваційності, а саме розуміння своїх здібностей і можливостей, мотивації працювати над собою і робити світ кращим;

- екологічної, а саме здобуття навичок дотримання правил поведінки у природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння відповідальності за свої вчинки;

- інформаційно-комунікаційної, що виявляється в застосовуванні інформаційно-комунікаційних засобів у навчанні та життєвих ситуаціях, умінні планувати та здійснювати інформаційний пошук в енциклопедіях, науково-популярних виданнях, інтернеті, під час екскурсій, обробляти інформацію, перетворювати її, аналізувати й робити висновки;

- громадянської та соціальної, що виявляються в умінні конструктивно співпрацювати під час спостережень, досліджень, групових і парних форм роботи; дбайливому ставленні до особистого, соціального здоров'я, дотриманні здорового способу життя; спроможності діяти в умовах невизначеності та багатозадачності; освоєнні норм і способів співпраці та спілкування з однолітками й дорослими;

- навчання впродовж життя, що реалізується через бажання вдосконалювати свої здібності та поповнювати знання, формувати розуміння необхідності ключових компетентностей для вибору професії та досягнення успіху в житті; розвивати особистісний потенціал у процесі дослідницької та творчої діяльності;

- культурної, а саме шанобливе ставлення до національної та світової наукової спадщини, здатність розуміти та цінувати творчі способи вираження ідей та емоцій через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку й вираження власних ідей, почуттів засобами культури та мистецтва;

- підприємливості та фінансової грамотності, що передбачають ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї у виконанні проєктів та корисних для громади ініціатив; готовність брати відповідальність за прийняті рішення.

Інтегрований курс «Пізнаємо природу» передбачає міжпредметні зв'язки з інформатикою, мовно-літературною, математичною, технологічною, соціальною і здоров'язбережувальною, громадянською та історичною, мистецькою галузями.

Для реалізації програми необхідна сучасна матеріальна й інформаційна база, що забезпечує організацію всіх видів діяльності учнів.

Структура програми в 5 класі представлена п'ятьма розділами.

РОЗДІЛ 1 «ПІЗНАЄМО СВІТ НАУКИ» передбачає подальше знайомство дитини з наукою. Окреслюються поняття «наука», «природничі науки», «науковий термін», «науковий факт». Розпочинається робота над словником наукових термінів та їхнім застосуванням, яка триває впродовж навчального року. Важливе завдання цього розділу – познайомити учнів зі спільними для всіх природничих наук методами пізнання, формування навичок застосування якого передбачається в усіх наступних розділах. Практичне спрямування розділу – розвиток навичок спостереження, вимірювання й експериментування. Учні знайомляться із засобами наукового дослідження, досягненнями в галузі природничих наук, прикладами винаходів та відкриттів, давніми та сучасними ученими й винахідниками, пояснюють вплив природничих наук, техніки та технологій на сталий розвиток суспільства.

Важливе завдання на цьому етапі – сформувати навички, необхідні впродовж вивчення курсу, а саме познайомити з різноманітними джерелами інформації, зокрема цифровими, навчальними додатками та плануванням інформаційного пошуку.

РОЗДІЛ 2 «ПІЗНАЄМО БУДОВУ РЕЧОВИНИ» спрямований на формування наукового світогляду й уявлень учнів про навколишнє середовище як джерело речовин, їхнє різноманіття, властивості й застосування для практичних потреб людини. Стрижень розділу – атомарна ідея, яка об'єднує живу та неживу матерію, рух та взаємодія частинок речовини.

Розширюється поняття про роль органів чуття для дослідження природи, формуються уявлення про агрегатні стани речовини, вивчення яких передбачає виконання практичних завдань, індивідуальних та групових досліджень з використанням приладів та лабораторного обладнання, а також виготовлення найпростіших вимірювальних приладів для власних експериментів. Значна увага приділяється моделюванню фізичних тіл і явищ. Учні спостерігають, досліджують і пояснюють на основі атомної будови тіл явища дифузії і випаровування рідин, властивості твердих тіл, рідин і газів.

Зміст **РОЗДІЛУ 3 «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ ЗЕМЛІ»** розширює знання учнів про Землю та її оболонки, які вони отримали в початковій школі. Учні знайомляться з гіпотезами та сучасними уявленнями про виникнення Землі, її форму, розміри, з внутрішньою будовою та способами зображення. У процесі її вивчення учні розширюють знання про компоненти природи повітря, воду, ґрунти та їхні взаємозв'язки. Тема має глибоке екологічне навантаження. Її вивчення дає можливість розкрити необхідність збереження природи, повітря, ґрунту як необхідних складових навколишнього середовища для життєдіяльності організмів.

Значна увага приділяється формуванню картографічної грамотності під час роботи з глобусом і картами різноманітного змісту та масштабу, вивченню способів зображення географічних об'єктів і явищ, що застосовуються на цих картах; розвит-

ку практичних географічних умінь отримувати інформацію з різних джерел знань, складати за ними країнознавчі описи й характеристики території.

РОЗДІЛ 4 «ПІЗНАЄМО СВІТ ОРГАНІЗМІВ» поглиблює і систематизує знання, отримані в початкових класах. Навчальний матеріал викладений в такій логічній послідовності: рівні організації живих організмів, клітина як основна структурна та функціональна одиниця живого, віруси як неклітинні форми життя, одноклітинні прокаріоти, одноклітинні й багатоклітинні гриби, лишайники, різноманіття рослин і тварин (водночас особливу увагу звернено на вивчення представників флори та фауни нашої країни й свого краю), організм людини. В учнів формується вміння порівнювати й відрізняти основні групи організмів за істотними ознаками.

Під час знайомства з тваринами, кімнатними та декоративними рослинами слід обов'язково опиратися на особистий досвід учнів, формувати екологічне мислення та свідомість, дбайливе ставлення до живого, уміння бачити його красу.

Тема «Гамниці організму людини» передбачає формування розуміння людського організму як цілісної біологічної системи, а також практичних навичок, необхідних у повсякденному житті.

Завершує програму 5 класу узагальнювальний **РОЗДІЛ 5 «ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ»**, який є практико-орієнтованим, спрямований на усвідомлення себе та своїх можливостей, розвиток власних здібностей, зокрема дослідницьких, формування в учнів стійкої мотивації та готовності використовувати отримані знання й вміння для корекції свого способу життя з метою зміцнення, покращення здоров'я, формування розуміння важливості біорізноманіття та його збереження, впливу людини на природу, формування системи природничих знань через виконання парних і групових завдань дослідницького та проектно-конструкторського характеру.

Відповідно до спірального принципу побудови програми, зміст програми 6 класу спрямований на розширення та поглиблення знань і навичок, здобутих у 5 класі, подальше формування ключових компетентностей. Перший та останній розділи в 5-му та 6-му класах мають однакову назву, а їхній зміст спрямований відповідно на подальше формування наукового методу пізнання та розуміння себе та світу. Зміст розділів такий.

У **РОЗДІЛІ 1 «ПІЗНАЄМО СВІТ НАУКИ»** учні знайомляться з об'єктами та предметами дослідження фізики, хімії, біології, географії, астрономії та взаємозв'язками між цими науками; зміст розділу спрямований на формування розуміння важливості природничих наук, їхньої ролі в розвитку суспільства, знайомить зі STEM-професіями майбутнього й орієнтує на вибір професії, передбачає подальше формування вмінь застосовувати науковий метод пізнання.

РОЗДІЛ 2 «ПІЗНАЄМО ЯВИЩА ПРИРОДИ» знайомить з фізичними, хімічними, астрономічними та біологічними явищами. Розпочинається розділ з вивчення фізичних явищ, які діти спостерігають у повсякденному житті: механічний рух, теплове розширення та теплопередача, пароутворення, електризація, утворення тіні, звуків. Під час вивчення цієї теми звертається увага на правила безпечної поведінки під час грози та з електроприладами, у процесі складання електричних кіл, спостереження теплових явищ, виготовлення моделей. Друга тема присвячена поглиблен-

ню знань про речовини та їхні зміни. Учні знайомляться з основними речовинами, що входять до складу атмосфери, гідросфери та літосфери, чистими речовинами та сумішами. У темі «Астрономічні явища» узагальнюються та поглиблюються знання учнів з початкової школи про зміну дня і ночі, пiр року, на доступному рівні пояснюються явища зміни фаз Місяця, сонячні та місячні затемнення, формуються поняття про магнітне поле Землі, припливи та відпливи. Завершує розділ вивчення таких важливих біологічних явищ як живлення, дихання, подразливості, руху організмів, розмноження, росту та розвитку, що сприятиме формуванню розуміння в учнів основних закономірностей функціонування організмів, цілісної біологічної картини світу. Вивчення матеріалу розділу передбачає систему спостережень, виконання дослідницьких та практичних завдань, демонстраційних експериментів, моделювання та використання моделей. Зміст другого розділу спрямований на формування розуміння взаємозв'язків між явищами природи та живою і неживою природою. Вивчення матеріалу розділу передбачає систему спостережень, виконання дослідницьких та практичних завдань, демонстраційних експериментів, моделювання та використання моделей.

Перша тема **РОЗДІЛ 3 «ПІЗНАЄМО СОНЯЧНУ СИСТЕМУ»** дає уявлення про сучасні астрономічні спостереження та інструменти, націлює на власні спостереження за зоряним небом та небесними тілами, реалізацію особистих проєктів як за допомогою доступних засобів бінокля, рухомої карти зоряного неба, так і з використанням сучасних цифрових ресурсів. Значна увага приділяється сучасним уявленням про склад Сонячної системи, відбувається знайомство з проєктами пошуку життя, освоєння й колонізації Сонячної системи. Завершує розділ тема, що формує сучасні уявлення про Всесвіт та наше місце в ньому. Вивчення матеріалу розділу передбачає виконання практичних завдань, моделювання астрономічних явищ, виготовлення макетів, ознайомлення з фотографіями небесних тіл і явищ.

РОЗДІЛ 4 «ПІЗНАЄМО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПРИРОДИ» передбачає формування знань учнів про взаємозв'язки організмів між собою і з неживою природою, пристосування різних груп організмів до умов довкілля й співжиття між собою, періодичних змін середовища життя, природні та штучні екосистеми, вплив діяльності людини на взаємозв'язки в природі. Отримані в цьому розділі знання сприятимуть формуванню свідомого ставлення учнів до екологічних проблем, усвідомлення ними етики стосунків з природою, застосування знань під час прогнозування наслідків впливу діяльності людини на угруповання та визначення правил поведінки в довкіллі.

Завершує вивчення курсу **РОЗДІЛ 5 «ПІЗНАЄМО СЕБЕ І СВІТ»**, ключове завдання якого показати тісний зв'язок та взаємозалежність людини та природи, підвести учня до висновку, що пізнаючи природу ми пізнаємо й збагачуємо себе. Розділ містить тренувальні вправи та завдання на розвиток особистих якостей та рис характеру, необхідних юному досліднику природи, знайомить із неймовірними історіями дослідження природи та її знаменити-ми дослідниками. Ще одне ключове завдання вивчення цього розділу – націлити дитину на життя в екостилі, на позитивні емоції та вчинки, які змінюють наш світ на краще.

Організація освітнього процесу: форми та методи, технології навчання. Інтегрований курс «Пізнаємо природу» базової школи має чітко визначену практичну спрямованість, яка реалізується під час організації спостережень у природі, проведення експериментів, виконання практичних робіт і вправ, моделювання, розв'язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань та досліджень, організацію уроків-екскурсій, роботу з науково-популярною літературою, інтернет-ресурсами тощо. Вони спрямовані на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації, а також передбачають розв'язання природничих, екологічних та соціально-економічних завдань, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні досліджень, дискусій, презентацій, експертиз, круглих столів, ділових і рольових ігор, творчих робіт, індивідуальних і колективних проєктів, написання есе, повідомлень, виступів тощо. **Мета проведення цих робіт** може бути різною – мотиваційною, корегуючою, контролюючою тощо.

Практичні роботи проводяться на уроці.

Рішення щодо оцінювання всіх робіт чи вибірково приймає вчитель.

Тематика досліджень, проєктів може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми, враховуючи матеріально-технічне забезпечення, наявності власних цікавих дидактичних розробок, рівня підготовленості класу, інтересів дітей, регіональних особливостей природи рідного краю тощо. Результати дослідження учнів учитель оцінює під час презентацій.

Для проведення досліджень та моделювання об'єктів і явищ доцільно використовувати елементи STEM-освіти. Запропоновані підходи сприятимуть формуванню не лише компетентностей у галузі природничих наук, техніки та технологій, а й інших ключових компетентностей інформатично-комунікаційної, соціальної і громадянської, підприємницької, культурної, екологічної, математичної тощо.

Програма не передбачає розподілу годин за розділами й темами. Вчитель може на власний розсуд здійснити розподіл годин між темами. Години резервного навчального часу вчитель може використати для глибшого вивчення або повторення певного навчального матеріалу з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів або для тематичного оцінювання уроків систематизації та узагальнення, уроків екскурсій, реалізації проєктної діяльності, проведення екологічних акцій тощо.

Основними методами, які використовуються в різних поєднаннях, є

- пояснювально-ілюстративний, що поєднує словесні методи розповідь, пояснення, роботу з літературними джерелами, дискусії з ілюстрацією різних за змістом джерел довідників, карт, схем, діаграм, натуральних об'єктів та інші;
- частково-пошуковий, що ґрунтується на використанні природничих знань, життєвого й пізнавального досвіду учнів. Прикладом такого методу є бесіда, яка залежно від дидактичних цілей уроку може бути перевіркою, евристичною, повторно-узагальнювальною.

Робота з підручником охоплює різноманітні стратегії читання (виокремлення головної думки, сканування з метою знаходження відповіді на питання, виділення головної думки, складання логічно-структурної схеми, таблиці, малюнка, карто-схеми, діаграми, графіка тощо).

Дослідницький метод як один із провідних способів організації пошукової діяльності учнів у навчальній роботі сприяє набуттю учнями умінь і навичок самостійної роботи. Він використовується під час проведення спостережень, вимірювань, експериментів, складання графіків, діаграм, схем, звітів проведених досліджень, роботи з різними джерелами інформації, виконання творчих завдань. Значний вплив на результативність навчального процесу мають освітні технології проблемного, особистісно орієнтованого, перевернутого навчання, критичного мислення тощо.

Організація освітнього процесу передбачає:

- зв'язок навчання із життям;
- підвищення мотивації учнів до навчання;
- реалізацію діяльнісного та компетентнісного підходу до навчання;
- розвиток самостійності й активності учнів;
- розвиток уміння адаптуватися до дійсності;
- уміння спілкуватися, співпрацювати з однолітками в процесі різних видів діяльності.

Виклад матеріалу передбачає обов'язкове використання різноманітних засобів наочності на кожному уроці: географічних карт, слайдів, відеоматеріалів, комп'ютерних програм, автентичних зразків, гербаріїв, муляжів, лабораторного обладнання, колекції гірських порід, визначників рослин і тварин, фотографій, науково-популярних дитячих видань тощо. Це дає можливість учням отримати більш правдиві та повні знання про навко-лишній світ. Дидактичні та сюжетно-рольові ігри сприяють ефективному засвоєнню або закріпленню навчального матеріалу.

Під час організації навчального процесу з інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» рекомендується широко застосовувати різні форми самостійної роботи учнів (підбір додаткової літератури та ілюстративних матеріалів, розробка проєктів, написання повідомлень, есе, листів, виступів, проведення конференцій, онлайн подорожей, складання колажів тощо.)

Форми, способи й засоби перевірки та оцінювання результатів навчання.

Вивчення інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» в базовій школі передбачає два види контролю:

- поточний – під час вивчення теми (усне опитування, тестування, самостійні, лабораторні та практичні роботи, творчі роботи, дослідження, захист проєктів і власних досліджень тощо);
- підсумковий – наприкінці вивчення розділу або теми (усні та письмові роботи, тести, бесіди тощо).

Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів з інтегрованого курсу «Пізнаємо природу», необхідно враховувати рівень засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь, досвід дослідницької та творчої діяльності.

4.8. Модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас»

Курс «Вступ до історії країни та громадянської освіти» реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти.

До особливостей курсу належать:

1) пропедевтичний характер – ознайомлення учнів/ учениць зі світом шкільної історії та основами історичного процесу, ознайомлення з методами дослідження історії;

2) інтегрований характер – ознайомлення з історичним процесом відбувається на основі органічного поєднання епізодів всесвітньої історії та історії країни;

3) технологічний підхід до вивчення – пропонується вивчення історії шляхом реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі.

Головною метою курсу є зацікавлення учнів шкільною історією, ознайомлення з методами, технологіями та інструментарієм історичних досліджень; розвиток критичного мислення та медіаграмотності; формування розуміння тяглості історичного процесу, органічної взаємодії загальнолюдського, національного та особистісного поступу; формування розуміння цінності людини, її ідентичності, прав людини, принципів взаємодії людей в спільнотах на різних історичних етапах; формування культури життя в мультикультурному суспільстві, навичок конструктивної взаємодії в суспільстві для забезпечення сталого розвитку; формування особистості патріота країни з активною громадянською позицією.

Основними завданнями курсу є:

- с формувати у здобувачів освіти розуміння історії як науки;
- познайомити учнів із цікавими епізодами історії країни та світу;
- спонукати до дослідження історії родини та рідного краю;
- засобами історії формувати компетентності загальні уміння учитися упродовж життя, громадянська та соціальна компетентність, обізнаність у сфері культури тощо ; предметні хронологічна, просторова, інформаційна тощо ;

- розвивати історико-хронологічне, геопросторове, критичне, системне мислення;

- розвивати пізнавальний інтерес здобувачів освіти до історії через створення умов для активної взаємодії між вчителем /учителькою і учнями/ ученицями, для виконання учнями /ученицями творчих, практичних завдань;

- сприяти формуванню фундаментальних цінностей сучасного світу, а саме — демократії, свободи, поваги до прав людини, потреби гармонії людини з природою.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за темами вимог до очікуваних результатів навчання учнів. Вони розкриті в орієнтирах для оцінювання згідно з Додатком 1 до Державного стандарту базової середньої освіти. Пропонований авторами зміст навчального предмета є основою для досягнення очікуваних результатів навчання.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на реалізацію компетентнісного потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі, визначеного у Додатку 17 до Державного стандарту базової середньої освіти.

Автори рекомендують для ефективної роботи над досягненням очікуваних результатів навчання йти шляхом реалізації діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів в організації пізнавальної діяльності учнів. Застосовувати дослідницькі, проектні, інтерактивні, дискусійні методи організації освітнього процесу.

У програмі автори також пропонують види навчальної діяльності для досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Перелік видів навчальної діяльності є рекомендованим і жодним чином не обмежує вибір вчителя вчительки в організації освітнього процесу для здобувачів освіти.

Керуючись принципами академічної свободи, вчитель учителька може визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань та необхідний час для досягнення очікуваних результатів навчання, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

4.9. Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)»

Модельна програма інтегрованого курсу ЗБД спрямована на досягнення учнями 5-6 класів обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом базової загальної освіти за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна».

Базові ідеї навчального курсу

В основу інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» покладено:

- холістичну модель здоров'я;
- сучасну концепцію проблем безпеки;
- розуміння добробуту як якості життя.

Холістична модель визначає здоров'я людини як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а також здатність швидко адаптуватися до змін зовнішніх і внутрішніх умов існування.

Метою інтегрованого курсу є набуття учнівством знань, ставлень і умінь, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості. Відповідно до Державного стандарту, курс спрямовано на формування компетентностей, що сприяють соціальній і міжособистісній взаємодії, розвитку й збереженню здоров'я і безпеки через самоусвідомлення, власного й суспільного добробуту.

Завданням курсу є сприйняття учнівством цінності життя і здоров'я та набуття ними ключових і наскрізних компетентностей. Ці компетентності забезпечують, зокрема, досягнення узагальнених результатів, визначених державним стандартом, відповідно до яких учень/ учениця:

- турбується про особисте здоров'я і безпеку, реагує на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного і навколишніх;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я й добробуту;
- робить аргументований вибір здорового способу життя, аналізує і оцінює наслідки і ризики;

- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту.

Модельна програма курсу ЗБД забезпечує наступність із інтегрованим курсом для початкової школи «Я досліджую світ» в частині реалізації завдань освітньої галуззі «Соціальна і здоров'язбережувальна».

Шляхи реалізації модельної програми

Запропонована модельна програма забезпечує досягнення всіх обов'язкових і конкретних результатів навчання, визначених Державним стандартом для 5-6 класів за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'я-збережувальна».

За потреби заклад освіти може організувати за модельною програмою ЗБД здобуття освіти учнями за індивідуальною освітньою траєкторією.

За рішенням закладу освіти навчання за інтегрованим курсом ЗБД може здійснюватися у пакеті з модельною програмою «Вчимося жити разом» (ВЖР). Програма ВЖР спрямована на набуття учнями психосоціальних компетентностей, сприятливих для етичної поведінки в контексті загальнолюдських цінностей, базових прав людини і принципів сталого розвитку.

Зміст і базові знання за курсом

Зміст інтегрованого курсу для 5-6 класів структуровано за змістовими лініями і відповідною тематикою (табл. 1).

Таблиця 1. Змістовні лінії і тематика курсу ЗБД

Змістові лінії		Тематика
Базові поняття		Здоров'я і здоровий спосіб життя
		Безпека і безпека життєдіяльності
		Добробут (підприємливість, вміння вчитися, фінансова грамотність, культура споживання, добродійність)
		Розвиток дитини (фізичний, психічний, соціальний)
Здоров'я	Фізичне	Особиста гігієна
		Рухова активність
		Раціональне харчування
		Режим праці і відпочинку
		Профілактика інфекційних захворювань
	Психологічне (ментальне)	Емоційне (самоповага, самоконтроль, керування стресами, мотивація успіху і гартування волі)
		Когнітивне (аналіз проблем, ухвалення зважених рішень, критичне і творче мислення)
	Духовне	Орієнтація на загальнолюдські цінності, пізнавальні, естетичні, етичні потреби розвитку
	Соціальне	Позитивні стосунки
		Ефективне спілкування
		Соціальна взаємодія (культура взаємин, робота в команді, співчуття, мирне розв'язання конфліктів)
		Протидія соціальному тиску і дискримінації
Безпека		Безпека у школі
		Безпека у побуті

	Дорожня безпека
	Пожежна безпека
	Соціальна безпека
	Безпека на природі
	Екологічна безпека
	Безпека в екстремальних і надзвичайних ситуаціях
	Надання домедичної допомоги
Добробут	Підприємливість
	Фінансова грамотність
	Уміння вчитися
	Культура споживання
	Доброчинність

Базові знання за курсом.

Державним стандартом визначено перелік базових знань, які учні мають набути після завершення 9 класу. Модельна програма для 5-6 класів спрямована на набуття частини цих знань відповідно до вікових можливостей дітей.

Базові знання, які набуваються за модельною програмою ЗБД у 5-6 класах:

Безпека. Цінність життя. Безпека особистості. Загрози для безпеки. Види небезпек (природна, техногенна, соціальна). Ризики. Рівні ризику. Причини й наслідки небезпечних ситуацій.

Безпека життєдіяльності. Безпечна поведінка в школі, в побуті, на дорозі, у довкіллі. Безпека в цифровому середовищі. Безпечне дозвілля. Безпечне спілкування. Алгоритми дій у небезпечних ситуаціях різного походження. Допомога в разі небезпеки.

Здоров'я. Індивідуальне здоров'я. Чинники впливу на стан здоров'я. Хвороба. Інфекційні і неінфекційні хвороби. Допомога в разі погіршення стану здоров'я. Домедична допомога. Захист здоров'я (профілактика, вакцинація тощо). Складники здоров'я.

Фізичне здоров'я. Вікові зміни власного організму.

Психічне та емоційне здоров'я. Розвиток особистості, її психічних процесів. Емоційний інтелект. Особливості поведінки та її наслідки. Ефективне спілкування. Самоконтроль. Булінг і протидія його проявам.

Соціальне здоров'я. Соціальні детермінанти здоров'я. Сім'я. Батьківство. Наслідки соціальних впливів на здоров'я, безпеку й добробут (реклама, інформація тощо). Соціально небезпечні хвороби (алкоголізм, наркоманія, туберкульоз, ВІЛ).

Духовне здоров'я. Духовність. Складники духовності. Моральні й етичні цінності. Взаємозв'язок складників здоров'я. Цілісність здоров'я.

Добробут. Складники добробуту.

Уміння вчитися. Навчальний поступ. Способи засвоєння навчальної інформації. Допоміжні засоби для навчання. Раціональна організація навчання й відпочинку.

Підприємливість. Можливості й ідеї. Ресурси. Діяльність зі створення цінності для інших. Ініціативність. Ефективна співпраця. Власна діяльність для успішного майбутнього. Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки й добробуту.

Фінансова грамотність. Потреби та ресурси. Доходи й витрати. Раціональне використання ресурсів.

Культура споживання. Поведінка відповідального споживача. Потреби людини та обмеженість ресурсів. Повторна переробка. Повторне використання. Бережне ставлення до власного майна й недоторканість чужого.

Доброчинність. Ознаки доброчинності. Гуманність. Чуйність. Допомога іншим. Підтримка людей з особливими потребами. Толерантне ставлення до поглядів і переконань, інтересів та потреб інших. Повага до ідей інших. Повага до живих істот. Протидія жорсткому поводженню з тваринами.

Цінності, на сприйняття яких спрямований курс

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» спрямовано на сприйняття учнями загальнолюдських цінностей, які найбільше впливають на психічне (ментальне) і соціальне здоров'я людини та якість її життя. Це самоповага, миролюбність, толерантність, дружба, любов, життєвий оптимізм, чуйність, довіра, самоконтроль, спілкування, гідність тощо.

Ціннісні орієнтири, визначені Державним стандартом.

Інтегрований курс спрямовано на інтеріоацію учнівством таких орієнтирів:

- унікальність й талановитість кожної дитини, ні дискримінації;
- формування цілісного світогляду;
- становлення вільної особистості;
- гармонійний фізичний та психоемоційний розвиток;
- добробут та безпека;
- утвердження людської гідності та доброчесності;
- визнання своєї ідентичності;
- активне громадянство.

Компетентності, на набуття яких спрямований курс

Інтегрований курс ЗБД спрямований на розвиток у учнівства ключових, предметних і наскрізних компетентностей, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості.

1. Врахування ключових компетентностей за переліком Європейського Союзу.

Ключові компетентності за переліком ЄС	Складові, на розвиток яких спрямована модельна програма курсу ЗБД для 5-6 класів
Особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence)	Здатність справлятися з невизначеністю та складністю, учитися вчитися, підтримувати фізичне та емоційне благополуччя, співпереживати і конструктивно вирішувати конфлікти.
Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence)	Вміння планувати, навички творчості, критичного мислення, вирішенні проблем, ініціативності, наполегливості та вмінні співпрацювати.

2. Врахування ключових компетентностей за Державним стандартом (компетентнісний потенціал освітньої галузі «Соціальна здоров'я -збережна»).

Ключові компетентності за Державним стандартом	Складові, на розвиток яких спрямована модельна програма курсу ЗБД для 5-6 класів
Громадянські та соціальні компетентності	Цінності, пов'язані з ідеями демократії, моралі, справедливості, рівності, свободи, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей.
Навчання впродовж життя	Здатність пошуку можливостей для навчання й розвитку; спроможність вчитися й працювати як у колективі, так і самостійно, організувати своє навчання, оцінювати його й ділитися його результатами з іншими, шукати підтримки, коли вона потрібна.
Інноваційність	Здатність особи реагувати на зміни та долати труднощі, відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб займатися навчанням упродовж усього життя та досягати успіхів у ньому.
Екологічна компетентність	Дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської людської діяльності і важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства.
Підприємливість і фінансова грамотність	Передбачає ініціативність, здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою, уміння розв'язувати проблеми, готовність брати відповідальність за власні рішення, здатність працювати в команді

3. Предметні компетентності.

Інтегрований курс ЗБД спрямовано на набуття учнівством предметних компетентностей за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна». Склад цих компетентностей визначається обов'язковими і конкретними результатами навчання для 5-6 класі. У Державному стандарті вони містяться у стовпцях «Загальні результати», «Конкретні результати», «Орієнтири для оцінювання».

4. Наскрізнi уміння (компетентності).

Модельна програма інтегрованого курсу ЗБД сприяє розвитку психосоціальних компетентностей, визначених Державним стандартом як наскрізнi уміння: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, критичне та системне мислення, творчість, ініціативність, логічне обґрунтування позиції, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

Інтегрований курс також сприяє розвитку додаткових психосоціальних компетентностей: позитивна самооцінка, мотивація успіху і гартування волі, вміння вчитись, ефективне спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, протистояння негативним соціальним впливам тощо.

Принципи і методи навчання

Головною ознакою навчання за модельною навчальною програмою є зосередження на розвитку особистого потенціалу учнівства, позитиві та формуванні відповідального ставлення до здоров'я. Це забезпечується дотриманням таких принципів:

- партнерство між учнями і вчителем, який є фасилітатором навчального процесу;
- інклюзивність - всі учні класу залучені до навчальної діяльності;
- активне навчання, що враховує індивідуальні стилі сприйняття і стратегії навчання учнів: робота в групах, мозковий штурм, проекти, тематичні дослідження, рольові ігри тощо;
- навчання на ситуаціях, наближених до реального життя (важливих для безпеки, здоров'я, соціалізації та самореалізації учнів).

Пріоритетними методами навчання за курсом є дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові.

Формами організації діяльності дітей є колективна, групова, індивідуальна. Особливу увагу приділено організації групової роботи учнів.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо.

Оцінювання

Оцінювання навчальних досягнень учнів включає формувальне поточне, підсумкове тематичне і підсумкове завершальне.

Поточне формувальне оцінювання за модельною програмою має відбуватися на кожному уроці шляхом педагогічного спостереження учителя за навчальними видами діяльності учнів, виконання ними групових і індивідуальних завдань, самооцінювання, аналізу учнівських робіт, застосуванням прийомів отримання зворотного зв'язку тощо. Інструменти для адекватного оцінювання зазначені у Прикінцевій частині

Підсумкове тематичне оцінювання за кожним розділом модельної програми проводиться після завершення вивчення відповідного розділу.

Підсумкове завершальне оцінювання проводиться вчителем самотійно. Завершальне оцінювання здійснюється кожного року по завершенні навчання шляхом онлайн-анкетування вчителя і учнів за спеціально розробленою анкетною, яка є складовою навчально-методичного забезпечення курсу.

Навчально-методичне забезпечення

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класу матиме комплексне навчально-методичне забезпечення у складі:

1. Модельна програма (цей документ)
2. Орієнтовна навчальна програма до модельної програми
3. Підручники для учнів
4. Методичні посібники для вчителя з розробками всіх уроків
5. Зошити-практикуми
6. Сайт дистанційної освіти для учнів
7. Онлайн-анкети для завершального оцінювання
8. Онлайн-курси для фахової підготовки вчителів за галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна»

9. Онлайн-система адміністрування підвищення кваліфікації
10. Онлайн-супровід у соціальних мережах з питань викладання курсу.

4.10. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства. 5-6 клас»

Модельна навчальна програма предмета «Культура добросусідства» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою; закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою, та закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу або національної меншини, спрямована на виконання Закону України «Про освіту» і Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Програма базується на таких ціннісних орієнтирах, як дитиноцентризм, визнання унікальності, талановитості й ідентичності кожної людини, недискримінація, добродієність, здоров'я, добробут і безпека, що має забезпечити гармонійний розвиток, цілісне світосприйняття, утвердження людської гідності, вільної особистості й активного громадянства. Програма логічно продовжує реалізацію завдань соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, зазначених у Державному стандарті початкової освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87), які впроваджуються через інтегрований курс «Я досліджую світ», а також програм наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства» (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018) і програм інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 1–4 класів НУШ (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-334 від 07.06.2019).

Мета Програми: Сприяти гармонійному розвитку особистості здобувача/здобувачки освіти і вихованню освічених, соціально компетентних громадян, які поділяють демократичні цінності, відповідально ставляться до своєї громади, рідного краю, країни, дбають про власне здоров'я, безпеку і добробут, готові розвивати та примножувати природний, економічний і культурний потенціал України.

Очікувані результати навчання зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і наскрізних умінь учнів відповідно до Державного стандарту в логічному поєднанні знанневого, смислового й діяльнісного компонентів.

Зміст навчального предмета розподілений на розділів, що містять перелік сюжетів, опанування яких дозволить досягти очікуваних результатів. Учителі, орієнтуючись на вимоги щодо очікуваних результатів, мають змогу самостійно визначати назву теми, кількість годин і перелік питань до кожного уроку, залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей окремих учнів, класу та індивідуального підходу до викладання.

У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати і час для роботи над кожним розділом програми, не порушуючи повноти завдань, визначених як результати і зміст навчання.

Спільними для 5 та 6 класів є основні види навчальної діяльності учнів. Адже постійне залучення учнів у активну різноманітну діяльність може забезпечити реальне досягнення планованих у програмі результатів. Учитель, організуючи освітній процес, може диференціювати ускладнювати кожний із запропонованих видів діяльності, зменшуючи допомогу учням аж до їхньої повної самостійності, та ускладнюючи завдання шляхом висування вимог оперувати більшим обсягом інформації чи складнішими способами діяльності.

З урахуванням теми уроку в освітній процес доцільно включати такі види діяльності учнів:

- пошукові завдання: пошук учнями інформації в різних джерелах (підручнику, довідниках, інтернет-джерелах тощо), систематизація, оцінювання якості та достовірності інформації;

- творчі завдання створення, синтез, розв'язання проблем і ситуацій на основі набутих знань і вмінь, оцінка прикладів власної поведінки та поведінки інших людей відповідно до моральних вимог і правил, моделювання ситуацій та діалогів морально-етичного змісту та визначення шляхів їх розв'язання; рольові та інші ігри на застосування набутих знань і умінь;

- відкриті та спірні запитання, що виносяться на обговорення та дискусії стимулювання висловлення учнями власних суджень щодо певних вчинків, поведінкових моделей, добір аргументів для захисту власної позиції,

- участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування, діалоги з переконанням інших;

- індивідуальні групові проекти планування власної діяльності на певний проміжок часу, планування співпраці з іншими у проекті, дослідницька діяльність, співпраця з реалізації проекту та досягнення результатів, презентація результатів проекту.

Водночас запропоновані програмою зміст предмета та види навчальної діяльності жодним чином не обмежують автономію і творчість учителя, оскільки виступають своєрідним орієнтиром та можливим варіантом навчання учнів «Культури добросусідства». Програмові положення лише застерігають від одноманітності в організації діяльності учнів, небажаної монологічності й однотипності їхньої діяльності.

Розподіл навчального матеріалу між розділами програми є орієнтовним. Учитель може вносити власні корективи щодо цього в межах предмета.

Шляхи реалізації програми та особливості організації освітнього процесу з предмета:

- уявлення про цінності, що засвоюють учні, не ґрунтується лише на авторитеті вчителя чи автора підручника.

Програми для 5-6 класів, продемонструвала особливості навчально-методичного комплексу для вчителя, робочих зошитів для здобувачів освіти. Кожну тему програми представлено через перелік очікуваних результатів, запропонований зміст та перелік видів навчальної діяльності здобувачів освіти. Для досягнення очікуваних результатів навчання авторами Програми запропоновано великий перелік видів навчальної діяльності й високий рівень їхньої конкретизації. Це

обумовлено певною складністю та чутливістю окремих тем змісту Програми, необхідністю окреслити запропоновану авторами глибину занурення та деталізації тем, надати альтернативні види діяльності з урахуванням віку здобувачів освіти та рівня їхньої підготовки, технічних/просторових можливостей закладу освіти тощо. Деякі види діяльності рекомендовані як творче домашнє завдання або позаурочна активність, як ідеї для проведення цікавих інтерактивних ранкових зустрічей і годин спілкування, спільних заходів з батьками або з молодшими школярами. Педагоги на свій розсуд можуть обирати види навчальної діяльності з тих, що запропоновані в Програмі, додавати нові або адаптувати рекомендовані види діяльності відповідно до потреб здобувачів освіти та особливостей організації освітнього процесу, оскільки зазначений перелік видів навчальної діяльності є орієнтовним.

Навчання учнів буде більш успішним за умови панування в освітньому закладі демократичної атмосфери та правил поведінки, стосунків учасників освітнього процесу, рівноправних партнерських відносинах і взаємоповазі.

4.11. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи»

Модельну навчальну програму навчального предмета «Технології» для учнів 5–6 класів розроблено відповідно до законів країни «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції Нової української школи схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів країни від 14 грудня 2016 р. № 9 -р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до Державного стандарту метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі **метою навчального предмету «Технології»** є формування у здобувачів освіти життєво важливих компетентностей, необхідних у самостійному житті, розвиток творчого потенціалу, критичного мислення, духовно-моральних цінностей, реалізація здібностей та інтересів учнів у сфері проєктно-технологічної діяльності. Програмою передбачено, що необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Сучасне навчання повинно мати комплексний вплив на особистість, саме предмет «Технології» має всі необхідні для цього компоненти.

Зміст предмету передбачає формування не лише знань і умінь, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності особистості, громадянської позиції, підприємництва тощо.

Дана програма:

- передбачає досягнення очікуваних результатів навчального предмету;

- визначає зміст і види навчальної діяльності здобувачів освіти;
- ґрунтується на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах;
- охоплює формування ключових компетентностей.

У програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано відповідний зміст кожного навчального модуля. Причому зміст указаний таким чином, що кожний учитель/вчителька, які обравли цей варіант програми, легко зможе адаптувати її під особливості своєї роботи.

Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентризму і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Згідно з вимогами Державного стандарту до обов'язкових результатів навчання учнів, передбачено, що учень / учениця:

- формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності;
- творчо застосовує традиційні і сучасні технології;
- ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Крім спеціальних умінь і навичок у процесі навчання учні оволодівають загально-навчальними уміньми і навичками, які мають відношення до всіх предметів, наприклад, навичками роботи з книгами, довідниками, читання й письма, бібліографічним апаратом, раціональної організації домашньої праці, дотримання режиму дня тощо.

Структура навчальної програми

Розроблена модельна навчальна програма складається з чотирьох основних модулів:

1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності.
2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно - ужиткового мистецтва.
3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.
4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб.

Навчальна діяльність здобувачів освіти за цими модулями сприятиме найбільш ефективному досягненню мети предмета «Технології». Зазначена мета досягається

шляхом залучення здобувачів освіти на уроках технологій до проектної діяльності, як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Зміст програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес навчання до життєвих потреб учня/учениці, його інтересів та природних здібностей. Навчальний програмовий матеріал, призначений для засвоєння учнями, викладено в таблиці, що містить такі опції (колонки таблиці):

- очікувані результати навчання;
- зміст навчального предмета;
- види навчальної діяльності.

Очікувані результати складають основу освітніх цілей у роботі вчителя/вчительки, орієнтують його її на запланований навчальний результат та мають бути досягнуті на кінець навчального року.

Вчителі мають планувати поетапну їх реалізацію при виконанні окремих проєктів. До програми додається перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів. Після самостійного вибору об'єкта проєктування, вчитель/вчителька орієнтуючись на зміст навчального предмета (середня колонка програми), визначає перелік необхідних тем для вивчення в межах обраного об'єкта, формуючи теоретичну і практичну базу знань і вмінь.

Види навчальної діяльності (третя колонка) покликані спрямувати вчителя/вчительку на ті види робіт, які доцільно реалізувати учням під час опанування певної теми. Це та послідовність дій, яку варто виконувати для реалізації проєктної діяльності.

Програма характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, вікових особливостей учнів та їхніх інтересів.

Порядок опанування модулів вчитель/вчителька обирає самостійно.

Дана програма зорієнтована на практичну діяльність учнів. Її зміст кожен вчитель розробляє індивідуально, враховуючи матеріально-технічну базу, рівень підготовленості учнів у класі та їхні бажання. Якщо вчитель/вчителька не має можливості проводити такі (це обумовлено відсутністю кулінарної лабораторії), рекомендується створити такі умови, щоб учні мали уявлення про способи приготування, при нагоді могли це зробити не порушуючи правил безпечної праці.

Програма побудована таким чином, що кожен вчитель/вчителька має можливість обрати тему проєктної діяльності, реалізуючи 1 і (більше) проєктів за кожним модулем з поданого переліку, адаптуючи його на вибір до потреб учнів.

Також програмою передбачено перелік основних технологій, які вчитель/вчителька може використовувати для опанування обраної проєктної діяльності.

Основна технологія не повинна повторюватись більше 2-х разів за один навчальний рік. Додаткові технології можна обирати на власний розсуд, але так, щоб це

відповідало навчанню та засвоєнню нових знань та умінь, та не створювало небезпеки для здобувачів освіти.

Для груп, які не поділяються на хлопчиків дівчат, рекомендується проєктна діяльність із двома основними технологіями.

Головне завдання при виборі об'єкта праці та технології до нього – реалізувати інтелектуальний і творчий потенціал учня/ учениці, прищепити навички самореалізації і самоосвіти, надати свободу творчості в межах потрібних знань, орієнтуватися на досягнення сучасної науки, вмотивувати діяльність учня/ учениці.

Результати проєктної діяльності необхідно орієнтувати на сучасні потреби та виклики суспільства, а саме інформаційну компетентність, розвиток творчих здібностей, компетентності в галузі техніки і технологій, розвиток образного та просторового мислення, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Дана програма є універсальною і не має чітко вираженої гендерної направленості. Тобто вчитель/ вчителька може працювати з будь-яким сформованим класом – дівчата, хлопці, змішана група.

Під час виконання практичних робіт у навчальній майстерні важливо звертати увагу на дотримання здобувачами освіти правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

4.12. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас»

Метою навчання в інформатичній освітній галузі відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Освітня мета інформатики як навчального предмету повністю співпадає з метою навчання інформатичної освітньої галузі.

Завдання навчання інформатики як навчального предмету передбачають формування в процесі навчання учнів/учениць ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість і фінансова грамотність), а також формування інформаційно-комунікаційної компетентності, яка в інформатичній освітній галузі є і ключовою, і предметною.

Наскрізними є такі вміння:

1) читати з розумінням, в тому числі електронні тексти, схеми, діаграми, що передбачає зокрема, вміння формулювати твердження, ідеї, підкріплюючи їх аргументами, фактами та цитатами (посиланнями на джерела);

2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, в тому числі з використанням цифрових пристроїв та відповідної термінології;

3) критично та системно мислити, використовуючи різноманітні ресурси та способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності відомостей, отриманих у тому числі й з електронних ресурсів;

4) логічно обґрунтовувати свої дії для розв'язування задач з використанням цифрових пристроїв, свій вибір програмного забезпечення для створення моделей об'єктів, явищ і процесів;

5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових інформаційних об'єктів;

6) виявляти ініціативу, що передбачає активну участь у різних видах діяльності, вміння брати на себе відповідальність;

7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає налаштування на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, у тому числі під час спілкування з використанням цифрових засобів, зосередження уваги на вирішенні проблем, продуктивну діяльність;

8) оцінювати ризики під час використання цифрових пристроїв, розрізняти прийнятні та неприйнятні ризики;

9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем з використанням відповідних цифрових пристроїв та програмного забезпечення;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, висувати гіпотези та їх обґрунтовувати й практично перевіряти, презентувати, у тому числі з використанням цифрових засобів, та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим, у тому числі з використанням цифрових засобів, і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти передбачає реалізацію навчальних завдань, ознакою вирішення яких є те, що учень/учениця:

- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані у різних формах, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;

- створює інформаційні продукти для ефективного розв'язування задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами з використанням цифрових пристроїв чи без них;

- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;

- усвідомлює наслідки використання інформаційних і комунікаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії.

Основні принципи модельної програми. Модельна програма побудована за **концентрично-лінійним принципом**. Базові поняття курсу інформатики, уміння, що сформовані в початковій школі, поглиблюються та розширюються в 5-6 класах. Значна частина тем, вивчення яких розпочинається в 5-му класі, продовжується в 6-му класі з відповідним ускладненням та розширенням змісту. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності навчального матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметних компетентностей і способів діяльності на більш високому рівні узагальнення.

Основою для досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у модельній програмі, є **діяльнісний підхід**, що базується на доборі інформаційних об'єктів, під час опрацювання яких формуються відповідні ключові та предметні компетентності.

Діяльнісний підхід також передбачає реалізацію об'єктного підходу: інформаційні технології використовуються для опрацювання певних інформаційних об'єктів, які мають певні властивості; для опрацювання об'єкта необхідно змінити значення його властивостей; для змінення значення властивостей об'єкта над ним необхідно виконати певні дії – реалізувати певний алгоритм.

Алгоритмічний підхід полягає у поданні способів виконання операцій над об'єктами у вигляді алгоритмів. Це сприятиме розвитку в учнів алгоритмічного мислення, ознаками якого є уміння поділяти задачі на підзадачі, чітко формулювати правила виконання окремих операцій та визначати їх послідовність, враховуючи можливості виконавців.

Пріоритети викладання предмету:

- повага до особистості учня/учениці та визнання важливості врахування їх інтересів під час навчання інформатики, доборі інформаційних об'єктів та засобів для їх опрацювання;
- підтримка пізнавального інтересу учнів, забезпечення можливостей зарахування результатів навчання з інформатики, отриманих в неформальній освіті;
- забезпечення рівного доступу кожного учня/учениці до освіти без будь-яких форм їх дискримінації;
- дотримання принципів академічної доброчесності учасників/учасниць освітнього процесу;
- створення безпечного цифрового освітнього середовища з сучасними засобами навчання інформатики, яке забезпечує онлайн та офлайн форми навчання;
- утвердження конструктивної та етичної взаємодії учнів/учениць між собою та з дорослими, в тому числі і з використанням цифрових мереж.

Структура предмету

Залежно від обраного закладом освіти варіанту розподілу навчального навантаження з інформатичної освітньої галузі (рекомендоване, мінімальне або максимальне) вчителем самостійно здійснюється розподіл годин за темами. Вчитель також самостійно визначає послідовність вивчення тем. За необхідності вчитель може змінювати порядок вивчення тем, не порушуючи змістових зв'язків між ними.

Зміст навчального предмету Інформатика в 5-6 класах вибудовується за такими предметними змістовими лініями:

- інформаційні процеси та системи;
- комп'ютерні мережі;
- інформаційні технології;
- алгоритмізація та програмування.

Передбачається, що ці змістові лінії реалізуються в програмі як 5-го, так і 6-го класів з певним повторенням і ускладненням навчального матеріалу та розширенням переліку інформаційних об'єктів, які створюються і використовуються учнями/ученицями.

Шляхи реалізації програми. Реалізація мети та цілей програми досягається шляхом:

- забезпечення доступу учнів до комп'ютерів на кожному уроці інформатики;
- індивідуалізації навчання завдяки поділу класів на підгрупи у відповідності до діючих норм, забезпечення учню/учениці індивідуального робочого місця з комп'ютером, який має доступ до Інтернету;
- широкої інтеграції змісту інформатики з іншими навчальними предметами;
- використання ліцензованого або вільно розповсюдженого програмного забезпечення з інтерфейсом українською мовою, крім випадків використання мов національних меншин;
- вільного вибору вчителями видів цифрових пристроїв, програмних засобів для реалізації цілей програми;
- самостійного добору вчителем об'єктів для виконання практичних вправ та робіт для досягнення очікуваних результатів навчання;
- забезпечення безпечних умов проведення занять з дотриманням Санітарного регламенту;
- використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують особливі освітні потреби учнів та сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини;
- використання різних методів діагностики рівнів сформованості навчальних досягнень учнів, включаючи формувальне оцінювання.

Для визначення ефективності досягнення очікуваних результатів навчання пропонується в кінці кожного навчального року виконувати комплексні навчальні проекти, що передбачали б розробку та презентацію певного інформаційного продукту для демонстрації учнями рівня сформованості предметної та ключових компетентностей. Виконання комплексного проєкту допоможе узагальнити та систематизувати знання та навички учнів з інформатики.

Особливості організації освітнього процесу з інформатики.

Відповідно до чинних нормативних документів, кожний урок інформатики, проводиться в комп'ютерному класі за виключенням випадків використання елементів дистанційного навчання в умовах карантину або інших випадків передбачених законодавством.

Для проведення уроків інформатики класи діляться на підгрупи. Поділ на підгрупи здійснюється відповідно до діючих нормативних документів. Не допускається одночасна робота з одним комп'ютером двох і більше учнів / учениць.

Умови навчання повинні забезпечувати ефективне засвоєння учнями програмового матеріалу, формування предметної та ключових компетентностей та відповідати вимогам щодо безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу.

Програмою не обмежується використання вчителем різних видів апаратного та програмного забезпечення за умови відповідності його вимогам нормативних документів.

Запропоновані авторами види навчальної діяльності враховують орієнтири для оцінювання, які визначені в Державному стандарті базової середньої освіти. Їх перелік учитель може змінювати або доповнювати іншими за умови забезпечення очікуваних результатів навчання.

Для успішного виконання вимог Програми необхідно забезпечити підключення комп'ютерного класу до швидкісного Інтернету.

Реалізація модельної навчальної програми в умовах карантину, з активним впровадженням елементів дистанційного навчання, індивідуального навчання учнів/учениць, які з певних причин не мають можливості відвідувати заклад освіти, здійснюється з використанням онлайн ресурсів відповідного призначення для створення та опрацювання учнями інформаційних об'єктів, а також для комунікування учителя/вчительки з учнями/ученицями та моніторингу рівня їх навчальних досягнень.

4.13. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс)

Особливості опанування мистецтва пов'язані з його унікальною освітньою місією – формування в людини ціннісних естетичних орієнтацій у процесі впливу на розум і почуття, свідомість і підсвідомість. Художні твори здатні пробуджувати креативний потенціал учнів для самореалізації та участі в соціокультурній творчості. Сучасні електронні мережі, долаючи культурні кордони, надають можливість отримувати художню інформацію в найрізноманітніших обсягах і форматах; але вона потребує адекватної інтерпретації, критичного ставлення, естетичного оцінювання, тобто вміння вирізняти в інформаційних потоках справжні цінності й орієнтуватися на них. З огляду на швидку цифровізацію освітньо-комунікативного середовища зростає роль візуальної інформації в розвитку людини. Візуальною образністю пронизані тексти різної природи, зокрема глобальні масиви медіатекстів, які можуть мати як естетичний, так і антиестетичний вплив на учнів. Тому вивчення мистецтва має спрямовуватися на розвиток не лише загальної і художньої культури особистості, а й на низку ключових і предметних компетентностей, зокрема медіакомпетентності як чинника подолання загроз і викликів віртуальної реальності, формування естетичного імунітету.

Модельна навчальна програма «Мистецтво» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового, сенситивного для формування цінностей і пошуку життєвих сенсів, розвитку емоційного інтелекту і критичного мислення. Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено мету мистецької

освітньої галузі – цілісний розвиток особистості учня у процесі опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в країні.

Програма реалізує визначені в Державному стандарті ціннісні орієнтири та ключові компетентності, а саме вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна й ін формаційно-комунікаційна компетентності; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; підприємливість і фінансова грамотність, а також пріоритетна для мистецької галузі культурна компетентність.

Мета інтегрованого навчання мистецтва досягається шляхом реалізації таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів та естетичних потреб, емоційного інтелекту;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову і жанрову специфіку та взаємодію мистецтв; опанування мистецької грамоти, насамперед музичної і візуальної;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; здатності брати участь у дискусіях на теми мистецтва, висловлювати й аргументувати власні думки, судження, пріоритети;
- здобуття мистецького досвіду в різних видах практичної діяльності; в індивідуальних, групових і колективних мистецьких проєктах; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до роботи в команді на засадах толерантності й партнерства;
- розвиток художніх здібностей, уяви та інтуїції, критичного і креативного мислення, інноваційності;
- формування потреби в естетизації середовища, готовності до участі в соціокультурному житті, до збереження і примноження мистецько-культурних цінностей.

Принципи, на яких ґрунтується програма та визначаються дидактичні пріоритети:

- дитиноцентризму та індивідуалізації, врахування вікових особливостей і природних здібностей учнів;
- систематичності, неперервності, наступності між початковою і базовою освітою, адаптаційним і основним циклами навчання;
- глокальної освіти – поєднання глобального загальнолюдського, національного державного та локального етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти;
- дидактичної інтеграції на основі взаємодії мистецтв і методів компаративістики, спрямованих на поліхудожній розвиток учнів;

- континуальності – єдності навчання і виховання особистості, художнього і технічного, емоційного та раціонального, свідомого та інтуїтивного в процесі опанування мистецьких цінностей;
- варіативності змісту, засобів, методів і технологій навчання мистецтва;
- діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, емоційно-енергетичної насиченості навчання;
- пріоритету художньо-творчої самореалізації учнів, пошуку особистісних сенсів у навчанні мистецтва;
- стимулювання мистецької самоосвіти, єдність формальної, неформальної та інформальної освіти.

Програма побудована на підґрунті компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та культурологічного підходів, які зумовлюють дидактично доцільне визначення змісту навчання мистецтва і широку палітру методичного інструментарію вчителя. **Компетентнісний підхід** розглядаємо як з позиції цілей і результатів загальної мистецької освіти, які вимірюються у відповідних формах контролю та оцінювання учнів, так і з позиції організації процесу навчання добору доцільного змісту і відповідних художньо-педагогічних технологій. **Інтегративний підхід** виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжгалузевих зв'язків, інтеграції навчання мистецтв із соціокультурним середовищем. **Особистісно зорієнтований підхід** сприяє підвищенню мотивації до навчання, забезпечує розкриття творчого потенціалу і розвиток індивідуальних художніх здібностей учнів відповідно до інтересів і потреб. **Діяльнісний підхід** спрямований на розвиток практичних умінь учнів у різних видах мистецтва, наскрізних навичок of ki і здатності застосовувати їх у власній життєдіяльності. **Культурологічний підхід** зумовлює розгляд мистецтва в широкому культурологічному контексті в єдності цінностей культури національної та зарубіжної, народної і професійної, елітарної і популярної, традиційної та інноваційної; у результаті такого підходу в учнів має сформуватися цілісний художній образ світу, готовність до діалогу культур і бажання збагачувати особистісний культурний потенціал за допомогою ресурсів світового мистецтва за формулою «людина в культурі - культура в людині».

Структура програми та загальна характеристика її складників. Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано за трьома відповідними рубриками «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст навчального предмета інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».

У рубриці «Очікувані результати навчання» конкретизовано вимоги до учнів окремо для 5 і 6 класів відповідно до запропонованого змісту (для кожного року навчання) і з урахуванням чотирьох груп результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти. До результатів варто зарахувати не лише грамотність і досвід в окремих видах мистецтва, а й міжпредметну естетичну компетентність, а також інтегративну медіакомпетентність у сфері мистецтва. Саме вони дають змогу учням вирішувати міждисциплінарні проблеми, наприклад, під час виконання інтегративних галузевих і міжгалузевих проєктів.

Рубрика «Пропонований зміст навчального предмета інтегрованого курсу» побудована із застосуванням навчальних модулів, що оптимізує освітній процес, робить його систематизованим і водночас гнучким, варіативним. В основу конструювання змісту програми інтегрованого курсу «Мистецтво» і визначення структури й тематизму кожного року навчання обрано авторську концепцію поліцентричної інтеграції (Л. М. Масол), яка детермінує цілісну наскрізну побудову мистецької освіти впродовж усієї вертикалі від початкової до старшої школи на засадах художньо-світоглядних орієнтацій і культурно-мистецьких універсалій. Поліцентрична інтеграція передбачає виокремлення домінантних компонентів змісту (музичного та образотворчого), які поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі певної художньо-дидактичної суперпозиції, що здатна інтегрувати окремі одиниці змісту. У початкових класах у зміст домінантних видів музичного та образотворчого мистецтва інтегруються елементи синтетичних мистецтв театр, хореографія, кіно на основі спільного художньо-світоглядного тематизму, що відображає світ природи, людини і культури в мистецтві, а також з орієнтацією на універсальні категорії «абетки мистецтв» – «ритм», «форма», «композиція», «контраст» тощо. В основній школі домінантність музичного та образотворчого компонентів змісту зберігається, однак активніше репрезентовані поширені в культурі сучасності кінематограф, художня фотографія, архітектура, дизайн. У 5 класі, коли здійснюється поступовий перехід від початкової до базової освіти, універсальною суперпозицією інтеграції змісту є поняття «види і мова мистецтв». Цей зміст розкривається на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кіно, дизайну, також через їхню взаємодію. Для 6 класу універсальною суперпозицією інтеграції змісту обрано категорію «жанри мистецтва», що розглядається через спеціалізовані жанри музики, графіки, живопису, скульптури, кінематографа тощо, а також явищ взаємопроникнення жанрів (жанри-гібриди). Щоб чітко усвідомити перспективу розвитку програми, вчителю варто розуміти, що згідно з авторською концепцією поліцентричної інтеграції під час наступного циклу навчання (7-9 кл) універсальною суперпозицією інтеграції змісту освіти обрано категорію «стилі мистецтва».

У старшій профільній школі зміст навчання інтегрується навколо суперпозиції «мистецтво культурних регіонів світу» (базове загальноосвітнє навантаження), водночас суттєво зростає роль художньо-практичної діяльності за вибором здобувачів освіти відповідно до профілю навчання (вибіркове профільне навантаження). Таким чином, упродовж усього періоду навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти акцент зроблено не на окремих актах - персоналіях митців і художніх творах, вибір яких стає виключно прерогативою вчителів, а на фундаментальних мистецьких узагальненнях, тому наскрізна логіка здійснюється за концентрично - спіралевидним принципом структурування змісту, а на окремих етапах – за лінійним принципом. Важливо зазначити, що система запропонованих тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво для 5 і 6 класів є варіативною у репрезентованому переліку є модулі домінантні з (музичного та образотворчих мистецтв) і мобільні, окремі теми яких легко інтегруються в домінантні. Послідовність і обсяг тем учитель може змінювати з огляду на потреби й можливості конкретного закладу

освіти, адаптувати до автономного викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», доповнюючи їх темами з інших мобільних модулів.

У рубриці «Види навчальної діяльності» подано орієнтовний перелік видів діяльності учнів, в якому переважають художньо-практичні й творчі. Цей перелік може варіюватися і доповнюватися вчителем, вільним у доборі художньо-дидактичного матеріалу, кількості й тематики мистецьких проєктів - індивідуальних, групових, колективних. Надані діяльнісні орієнтири й діяльнісні форми інтеграції запроваджуються через диференційовані завдання різного рівня складності з урахуванням художніх інтересів і можливостей учнів, що сприяє розвитку креативного потенціалу особистості.

Особливості організації освітнього процесу. Кількість навчальних годин у програмі відповідає «рекомендованому» навчальному часу (2 год.) на тиждень, визначеному Типовою освітньою програмою затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235. Заклад освіти може змінювати кількість навчальних годин на вивчення інтегрованого курсу або окремих предметів у межах заданого діапазону навчального навантаження «мінімального – 1 год.» та «максимального – 3 год.». При цьому треба забезпечити умови досягнення результатів навчання в обсязі не меншому ніж визначено цією програмою. Розглянемо варіанти організації:

1 варіант. Якщо освітній заклад обирає мінімальну кількість годин на галузь (1 год. на тиждень), то викладається виключно інтегрований курс.

2 варіант. Якщо освітній заклад обирає рекомендовану кількість годин на галузь (2 год. на тиждень), то може викладатися як інтегрований курс «Мистецтво» (2 год на тиждень), так і автономні предмети «Музичне мистецтво» (1 год.) та «Образотворче мистецтво» (1 год) ; але теми із синтетичних мистецтв і медіа, зазначені в модулях програми мають обов'язково інтегруватися до змісту доміантних видів мистецтва, адже вимоги до результатів їх опанування учнями, що передбачені Державним освітнім стандартом, не підлягають скороченню. Приміром, рекомендуємо до предмету з музичного мистецтва інтегрувати теми насамперед зі сценічних мистецтв (хореографія, театр), а до образотворчого мистецтва – з екранних мистецтв (кінематогра тощо), які належать до спільної візуальної групи.

3 варіант. Якщо заклад обирає максимальну кількість годин на галузь (3 год. на тиждень), передбачену в Типовій освітній програмі, то за рахунок додаткової третьої години поряд з інтегрованим курсом або двома автономними предметами можуть викладатися «Хореографія» (за наявності фахівця) або інші види мистецтва.

4 варіант. За бажанням навчального закладу окремі теми розробленої програми можна використовувати як навчальні модулі для конструювання міжгалузевих інтегрованих курсів наприклад, «Комп'ютерна графіка та анімація» або «Література і мистецтво» тощо.

4.14. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 клас»

Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового. Програма визначає мету, завдання та зміст навчального

предмета «Фізична культура», орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-6 класів, види їхньої навчальної діяльності з освітньої галузі «Фізична культура». Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти. **Програма реалізує** визначені в стандарті ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів учениць, в результаті чого вони формують власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання; систематично займаються фізичною культурою, володіють технікою фізичних вправ; усвідомлюють значення фізичної рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Мета, завдання, принципи побудови. Пропонована модельна навчальна програма – це комплексний освітній документ, який у 5-6 класах реалізовує наступність між початковою і базовою освітою у вигляді курсу «Фізична культура» й закладає основу для подальшого впровадження освітньої галузі фізичної культури Державного стандарту базової середньої освіти.

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;

- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

- створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і

традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Метою навчання «Фізичної культури», як складника відповідної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти, є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементів фізкультурно-спортивної діяльності. Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку;
- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- формування високого рівня розвитку моральних якостей.

Завдання навчального предмета реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі фізичної культури, зазначених в додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця формує власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання; систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ; усвідомлює значення фізичної рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань.

В результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії і поняття предмету, такі, що складають логічну частину базових знань освітньої галузі.

Пріоритети змісту і структура програми. Програмою передбачено вивчення курсу в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5 клас).

Основною ідеєю концепції побудови програми є

- гармонійний фізичний розвиток особистості учня;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ, як одного з головних чинників здорового способу життя;
- освоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними варіативними модулями і видами рухової активності протягом життя, формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;

- забезпечення учням індивідуального вибору варіативних модулів чи рухової активності для кожного уроку, формування великого запасу рухових вмінь та навичок, необхідних у повсякденному житті, формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементами фізкультурно-спортивної діяльності;
- забезпечення протягом навчального року наскрізного розвитку фізичних якостей учнів, забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму;
- розвиток комунікативних компетентностей та соціалізація учнів у процесі фізичного виховання, формування адекватної позитивної самооцінки;
- застосування гендерного підходу у виборі елементів виду фізкультурно-спортивної діяльності чи рухової активності;
- забезпечення безпеки під час занять фізичною культурою; ігрова спрямованість та забезпечення високої рухової активності та високої моторної щільності уроку.

У шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учнями концептуальних програмних засад для 5 класу. Ця частина курсу спрямована більшою мірою на отримання теоретичних знань і практичних навичок, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними видами рухової активності і спорту протягом життя; формування здорового способу життя; формування адекватної позитивної самооцінки; формування організаційних здібностей, дисциплінованості і співпраці в рамках групи, класу, команди; широке використання інтегрованого підходу до засвоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності.

Наступність у навчанні фізичної культури зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання. Логіка навчального матеріалу структурована таким чином, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати інтегровані, (міжпредметні з предметами соціальної та здоров'язбережувальної галузі та міжгалузеві зв'язки з громадянською та історичною, природничою, мовно-літературною та іншими освітніми галузями).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріативну (обов'язкову) та варіативну складову.

До інваріативної частини належать модуль теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку.

Практично кожен вид спорту фізкультурно-спортивної діяльності може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Програма кожного варіативного модуля має містити методичні вказівки, щодо засобів забезпечення наскрізного розвитку фізичних якостей протягом його вивчення. Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад формує самостійно із модулів, запропонованих модельною програмою. На вибір учнів упродовж року має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів. Вибір варіативного модулю учнем/ученицею відбувається на початку кожної чверті із 3-4 модулів запропонованих освітнім закладом. Кожної навчальної чверті триместра учень/учениця обирає нові варіативні модулі. Наприкінці кожної чверті в освітньому закладі проводяться оздоровчі масові заходи (ігри,

змагання, челенджі, квести тощо), які охоплюють усіх учнів/ учениць і спрямовані на закріплення і вдосконалення вивчених варіативних модулів.

Окремі заходи можуть проводитися в режимі уроку з фізичної культури. Доцільно до проведення масових заходів долучати батьків інших членів родини у якості учасників і глядачів.

Критеріями відбору варіативних модулів є наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням завчасно до початку чверті.

Курс фізичної культури структурований за варіативними модулями.

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок. **Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є**

- забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків та інтегрованого підходу;

- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості освітнього процесу;

- формування в учнів/ учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;

- забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/ учениць, урахування їхніх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;

- використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;

- досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів учениць упродовж кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Відповідно до Інструкції **про розподіл учнів на групи** для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 51 674 учні/ учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні /учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні /учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Учні/ учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/ учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури. Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні учениці отримують на уроках фізичної

культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту. Учні /учениці можуть узгоджувати із вчителем індивідуальну програму самостійних занять в поза навчальний час з різних варіативних модулів чи інших, безпечних видів рухової активності. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі /учениці додаткові бонуси при оцінюванні освітніх досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. У разі необхідності планувати у розкладі уроки з фізичної культури у двох і більше класах одночасно, в одній спортивній залі чи майданчику мають перебувати учні /учениці, які відносяться до однієї вікової групи. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

4.15. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи»

У курсах географії для 6-9 класів (6 клас «Планета Земля»,) комплексно реалізуються завдання природничої освітньої галузі, яка включає, окрім географії, такі навчальні предмети: біологію, екологію, фізику, астрономію, хімію, що поєднані між собою різними видами інтеграції (тематична, процесуальна). Для розв'язання учнями / ученицями практичних завдань у життєвих ситуаціях залучаються очікувані результати з інших освітніх галузей, насамперед з громадянської та історичної, мовно-літературної, математичної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної тощо.

ВИКОРИСТАННЯ ЗМІСТОВИХ СКЛАДНИКІВ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ У МОДЕЛЬНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ З ГЕОГРАФІЇ (6-9 класи)

Розділи	Змістові складники природничої освітньої галузі	Інші освітні галузі
6 клас «ПЛАНЕТА ЗЕМЛЯ»		
Розділ І. ВСТУП ДО ГЕОГРАФІЇ	географічний, астрономічний	громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, інформатична
Розділ ІІ. СПОСОБИ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ	географічний, фізичний, астрономічний	математична, інформатична, мовно-літературна, мистецька
Розділ ІІІ. ОБОЛОНКИ ЗЕМЛІ	географічний, біологічний, фізичний, хімічний, астрономічний	соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, математична, інформатична, мовно-літературна, мистецька

Вивчення географії у 6-9 класах базується на здобутках школярів / школярок, які вони отримали в процесі опанування змісту інтегрованого предмета «Я досліджую світ» у 3-4 класах початкової школи. Запропонована модельна навчальна програма має логічні зв'язки з модельними програмами адапційного циклу для 5-6 класів, зокрема з інтегрованими курсами «Пізнаємо природу» та «Довкілля».

Метою курсів географії в 6-9 класах є особистісний розвиток учнів / учениць на основі формування цілісного сприйняття світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу та суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах взаємодії людини й природи, способи дослідницької діяльності, які характеризують здатність учнів / учениць розв'язувати практичні задачі.

Відповідно до визначеної мети передбачено реалізувати такі завдання:

- формувати у школярів / школярок дослідницькі уміння, опанувати доступні способи пізнання предметів і явищ природи та суспільного життя (практична робота, спостереження, моделювання, дослідження, проєкт, встановлення зв'язків і залежностей у природі та суспільстві, між станом довкілля та діяльністю людини, вимірювання, систематизація, класифікація, критична оцінка побаченого (почутого), вплив поведінки на здоров'я та безпеку);

- оволодіти умінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації та демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів / учениць на цій основі ключових компетентностей;

- розуміти та пояснювати основні географічні поняття, закономірності розвитку природних і суспільних процесів та явищ, взаємозв'язки між природними компонентами, населенням і господарством різних територій світу й України, усвідомлювати наслідки природокористування та зміни навколишнього середовища;

- розвивати ціннісне ставлення до природи та її пізнання, толерантність у соціальній комунікації, інші соціальні навички у взаємодії і співпраці в різних видах діяльності;

- виховувати активну громадянську позицію та патріотичне ставлення до пізнання природи свого краю і України;

- створити умови для самовираження та самореалізації учнів / учениць у різних видах діяльності, становлення екологічно грамотної та соціально адаптованої особистості;

- виховувати екологічну культуру, національну свідомість, толерантне ставлення до інших народів, повагу до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу;

- формувати здатність і готовність до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки в навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки

довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;

- розвивати пізнавальний інтерес, інтелектуальні та творчі здібності учнів / учениць у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного пошуку й здобуття нових знань із географії.

У процесі вивчення курсів географії в 6-9 класах комплексно реалізуються всі ключові компетентності базової школи. Особливу увагу приділено розвитку компетентностей у галузі природничих наук, що передбачає: формування наукового світогляду; здатність застосовувати відповідні наукові знання для пояснення природних процесів і явищ; набуття досвіду дослідження природи та формулювання узагальнень і висновків на основі отриманої інформації; розуміння змін у природі, зумовлених діяльністю людини, та їх можливих наслідків.

У процесі вивчення географії в 6-9 класах відбувається розвиток особистості учня / учениці та формування у них ключових компетентностей і наскрізних умінь відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту», а саме:

1. Вільне володіння державною мовою.

2. Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами (уміння використовувати україномовні джерела (джерела рідною мовою) для здобуття інформації природничого змісту; тлумачити інформацію природничого змісту, описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження мовою природничих наук чітко, лаконічно і зрозуміло; формулювати питання, думку, аргументувати, доводити правильність тверджень і суджень; ефективно комунікувати в групі в процесі обговорення й розв'язання проблем; інтерпретувати інформацію, подану в схемах, таблицях, діаграмах, графіках тощо; поповнювати словниковий запас науковою термінологією українською мовою (рідною мовою)).

3. Математична компетентність (уміння оперувати математичними поняттями й величинами під час характеристики природних об'єктів, процесів та явищ; розв'язувати проблеми природничого змісту за допомогою математичних методів; аналізувати та будувати таблиці, діаграми, графіки тощо).

4. Компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій (уміння здійснювати вимірювання, фіксувати результати, класифікувати об'єкти, явища природи; характеризувати об'єкти, пояснювати природні явища з використанням мови природничих наук і наукової термінології; виявляти дослідницькі проблеми, досліджувати природу самостійно чи в групі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, презентувати результати досліджень; використовувати наукові знання, здобутки техніки й технологій для розв'язання проблем).

5. Інноваційність (уміння генерувати та втілювати нові ідеї в моделях, розробках, проєктах; підтримувати конструктивні ідеї інших осіб).

6. Екологічна компетентність (уміння визначати та аналізувати проблеми довкілля; відповідально та ощадно використовувати природні ресурси, прогнозувати екологічні наслідки результатів діяльності людини).

7. Інформаційно-комунікаційна компетентність (уміння знаходити, оброб-

ляти, зберігати інформацію природничого змісту, перетворювати її з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій).

8. Навчання впродовж життя (уміння визначати цілі навчальної діяльності, способи й засоби їх досягнення; планувати та організувати навчально-пізнавальну діяльність під час досліджень чи розв'язання проблем).

9. Громадянські та соціальні компетентності (уміння поширювати важливу для суспільства інформацію природничого змісту; брати участь у розв'язанні локальних проблем довкілля і залучати до цього інших; співпрацювати в групі під час розв'язання проблем, досліджень природи, реалізації проєктів; надавати перевагу здоровому способу життя).

10. Культурна компетентність (уміння застосовувати досягнення природничих наук і технологій, технічних засобів для втілення творчих ідей).

11. Підприємливість та фінансова грамотність (уміння пояснювати значення заощадження природних ресурсів та необхідність їх збереження).

Структура курсів географії в 6-9 класах відповідає принципам наступності й послідовності у висвітленні основ географічних наук і враховує наявні зв'язки та залежності.

У змісті програми для 6 класу передбачено три розділи: «Вступ до географії», «Способи зображення Землі», «Оболонки Землі». Оболонки нашої планети з урахуванням наявних зв'язків розглядаються в такій послідовності: літосфера, атмосфера, гідросфера, біосфера, антропосфера.

Оцінювання результатів навчання географії учнів / учениць 6-9 класів має бути спрямоване на ключові компетентності й наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання в природничій освітній галузі, визначені Державним стандартом і відображені в очікуваних результатах змісту модельної програми, які передбачають, що учень / учениця: пізнає світ природи засобами наукового дослідження; опрацьовує, систематизує та представляє інформацію природничого змісту; усвідомлює закономірності природи, роль природничих наук у житті людини; відповідально поводить для забезпечення сталого розвитку суспільства; розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці з іншими особами). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів / учениць з курсів географії є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання.

5. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Освітній процес організовується у Ворожбянській гімназії №4 в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб.

Освітня програма Ворожбянської гімназії №4 передбачає досягнення здобувачів освіти сукупності компетентностей, що є базою для подальшого особистісного розвитку в умовах шкільного навчання. Особливий акцент здійснюється на здатність дітей встановлювати асоціативні зв'язки, взаємозв'язки між об'єктами і явищами навколишнього світу, робити умовисновки та висловлювати судження. Ці характеристики засвідчують сформованість цілісних світоглядних уявлень і є результатом упровадження засад інтеграції в освітньому процесі.

У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти та відображаються в освітній програмі закладу освіти. Форми організації освітнього процесу, які може запропонувати навчальний заклад: очне навчання, дистанційне навчання, змішане навчання. За потреби заклад освіти може організувати індивідуальні форми здобуття освіти зокрема (екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж), реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня.

6. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Навчальні досягнення здобувачів у 5 класах здійснюються у першому семестрі – рівневому, у другому семестрі - бальному оцінюванні, яке передбачає зіставлення навчальних досягнень здобувачів з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою. Оцінювання є зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Оцінювання в 6 класі здійснюється за бальною системою.

За рішенням педагогічної ради гімназії (Протокол №9, від 26.06.2023 року) для організації очного, дистанційного навчання та оцінювання навчальних досягнень учнів, в закладі запроваджений електронний розклад.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізнити **поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове, річне)**. **Поточне** формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. **Підсумкове** оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Окрім поточного формувального та підсумкового семестрового, річного оцінювання, педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання результатів навчання з окремих предметів інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення проміжного оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають проміжному оцінюванню, визнача-

ють педагогічні працівники закладу освіти залежно від дидактичної мети та з урахуванням відповідної навчальної програми.

6.1. Поточне формувальне оцінювання

Поточне формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період (наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня/учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями індивідуально. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

У формувальному оцінюванні, зокрема для самооцінювання та взаємооцінювання, рекомендовано використовувати інструменти з орієнтовного переліку, наведеного у таблиці 1.

Таблиця 1

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ІНСТРУМЕНТІВ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою портфоліо учня. Портфоліо – це підібрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких – розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання

2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в групі
4	Внутрішнє / зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. Учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. У кожній групі є один кубик. Кожен кидає кубик та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у запропонованому твердженні
8	Есе «хвилинка»	Питання для есе на одну хвилину– це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний(і) результат(и) навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини
9	Запис у журнал	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене
10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З), «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х) та «Що вже вивчили за темою?» (В). Плюс (+) просить учнів класифікувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац) про вивчене
13	Картка на вихід	Це письмові відповіді учнів на запитання на картках, які учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна карта	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об'єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер і відповідний учень у кожній групі відповідає

16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант однохвилинки. Можна дати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи, яка утворилася після пояснення теми): «Який найбільш заплутаний момент сьогоднішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті «_____»?»
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, щодо певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. Учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею уроку чи щойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи
20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії: (певне поняття, принцип або процес) _____ виглядає як _____ тому що _____
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з вивченою темою
22	Підсумок або питання на картках	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік) на підставі вивченого (теми, розділу), опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік) запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно) слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай – запиши – обговори в парі – поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об'єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай – розкажи в парі	Вчитель ставить учням запитання. Учні самостійно формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай – підсумуй – запитай – пов'яжи за 2 хвилини (ППЗП2)	За дві хвилини учні повинні пригадати та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини підсумувати ці пункти одним реченням, записати одне основне запитання, на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну прив'язку цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні кроки
30	Семинар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань

31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу: «Розумію _____ і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору). «Ще не зовсім розумію _____» (наприклад, великий палець вниз). «Не впевнений щодо _____» (наприклад, помахати рукою)
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуте відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами «Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповісти на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які щойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. Рухаючись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження
36	Тестування	За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань: Декілька правильних варіантів Правильно/Неправильно Коротка відповідь Знайди відповідність Розширена відповідь
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	Учні дають вчителю зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння
38	Усне опитування	Учитель пропонує учням відповісти на запитання, наведені нижче: Чим це _ схоже на/відрізняється від _____? Які характерні риси/елементи _____? Як іще можна показати/проілюструвати _____? У чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____? Як _____ стосується _____? Які ідеї / деталі можна додати до _____? Наведіть приклад _____? Що не так з _____? Який висновок ви могли б зробити з _____? Які висновки можна зробити з _____? На яке питання ми намагаємося відповісти? Яку проблему ми намагаємося вирішити? Що ви можете сказати про _____? Що може статися, якщо _____? Які критерії можна взяти для оцінки _____? Які докази підтверджують _____? Як ми можемо довести / підтвердити _____? Як це можна розглядати з точки зору _____?

		Які альтернативи _____ слід розглянути? Який підхід/стратегію ви могли б використати для _____?
39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». Завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41	Хто швидше?	Робота в парі – слухач і ведучий. Обидва знають категорію (тему), однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я) не повинен був робити (що саме)» повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві факти, одне питання, що залишилося; три ключові слова, дві відмінності між _, один вплив на _; три важливі факти, дві цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня; три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї), два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане), знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив(ла) ставлення до.... Я більше дізнався(лася) про... Мене здивувало... Я почувався(лася)...
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. У другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Всі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

6.2. Підсумкове оцінювання

Підсумковому оцінюванню (семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Педагогічна рада закладу загальної

середньої освіти може ухвалити рішення про оцінювання результатів навчання складників вибіркового освітнього компонента.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня / учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов'язковим і здійснюється на розсуд закладу освіти.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496, у триденний термін після виставлення семестрової оцінки батьки (особи, які їх замінюють) учнів (вихованців), які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або не були атестовані, звертаються до керівника закладу освіти із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій пояснюють причину та необхідність його проведення.

Наказом керівника закладу створюють комісію та затверджують графік і порядок проведення оцінювання. Члени комісії готують завдання, що погоджує педагогічна рада навчального закладу. Комісія ухвалює рішення щодо його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову. У разі, якщо учневі / учениці не вдалося підвищити результати, запис у колонку «Скоригована» у класному журналі не роблять. За результатами оцінювання керівник закладу освіти видає відповідний наказ.

Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за I та/або II семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 14.07.2015 № 762 (зі змінами).

Оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі / учениці, його / її батькам (іншим законним представникам).

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного, оцінювання результатів навчання, застосовують у формульованні оцінюванні, зокрема, для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

6.3. Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, для оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно керуватися такими категоріями критеріїв:

-розв'язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;

-комунікація (тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);

-планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;

-рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності.

Під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. У разі порушення учнем/ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності.

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання у закладі освіти можна застосовувати Орієнтовну рамку оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти або на її основі розробити власні критерії та шкалу оцінювання. У пропонованій Орієнтовній рамці оцінювання навчальних досягнень навчальні досягнення учнів характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

**Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів
базової середньої освіти**

Рівні Категорії критеріїв	Початковий рівень 1 – 3 балів	Середній рівень 4 – 6 балів	Достатній рівень 7 – 9 балів	Високий рівень 10 – 12 балів
Планування та здійснення навчального пошуку, аналіз текстової та графічної інформації	Учень/учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних змістових і логічних неточностей	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить уточнюючі запитання; використовує інформацію з кількох джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; порівнює інформацію з кількох джерел	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом; ставить запитання на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків; використовує інформацію з різних джерел; опрацьовує й логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; аналізує й порівнює інформацію з різних джерел; критично оцінює надійність джерела й достовірність інформації
Комунікація, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію, допускаючи істотні змістові та/або логічні неточності	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію без істотних змістових та/або логічних неточностей; презентує результати своєї навчальної діяльності	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює власну думку й наводить приклади на її підтвердження; презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності)	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює й логічно обґрунтовує власну думку, наводить приклади на її підтвердження; творчо презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступ-

				ності)
Виконання практичних завдань та розв'язання повсякденних проблем із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя або інших осіб: виконує навчальну дію на рівні копіювання зразка її виконання; розпізнає, називає окремі об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: виконує навчальну дію із застосування знань, що охоплюються навчальним матеріалом, за зразком; може порівняти окремі об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, у типових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, пропонує можливі способи виконання завдання або розв'язання проблеми; складає план для виконання / розв'язання відповідно до інструкцій та/або успішно виконує окремі етапи такого виконання / розв'язання; може аналізувати та порівнювати об'єкти вивчення	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, для виконання практичних завдань та/або розв'язання повсякденних проблем у нетипових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, висуває гіпотези; успішно виконує завдання або розв'язує проблему відповідно до інструкцій; обґрунтовує обраний спосіб розв'язання / виконання, спираючись на знання й досвід; може класифікувати й узагальнювати об'єкти вивчення
Рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності	Учень / учениця розпізнає помилки, логічні або змістові неточності в результатах навчальної діяльності після того, як на них вказує вчитель	Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: розпізнає й виправляє окремі помилки та робить часткові уточнення в результатах навчальної діяльності	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: успішно виправляє окремі помилки й робить часткові уточнення в результатах власної навчальної діяльності; визначає окремі труднощі, що виникають у процесі власної навчально-	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: аналізує результати власної навчальної діяльності із застосуванням критеріїв оцінювання, успішно виправляє помилки й робить уточнення; визначає труднощі, що виникають у процесі власної навчально-

			пізнавальної діяльності й можливі шляхи їх подолання	пізнавальної діяльності, та можливі шляхи їх подолання
--	--	--	--	--

Заклад загальної середньої освіти може здійснювати підсумкове та, у разі застосування, проміжне, оцінювання результатів навчання за рівневою, 12-бальною або за власною шкалою оцінювання, затвердженою рішенням педагогічної ради, – за умови затвердження правил переведення до системи (шкали) оцінювання, визначеної законодавством. Результати річного оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі / учениці в кінці навчального року, за системою (шкалою), визначеною законодавством.

Для забезпечення наступності між підходами до оцінювання результатів навчання здобувачів початкової та базової середньої освіти, рекомендуємо у першому семестрі 5-го класу підсумкове та, у разі застосування, проміжне оцінювання результатів навчання учнів здійснювати за рівневою шкалою, а його результати позначати словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)», та супроводжувати вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня / учениці (а не на помилки або невдачі). При переході від підсумкового оцінювання за рівневою шкалою в I семестрі до оцінювання за бальною шкалою в II семестрі рекомендуємо при виставленні річної оцінки орієнтуватись на оцінку за II семестр, а можливу різницю між рівнями результатів навчання у I та II семестрах враховувати шляхом виставлення річної оцінки, що відповідає вищому показнику.

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо через тривалу відсутність учня / учениці, у класному журналі та свідоцтві досягнень робиться запис «(н/а)» (не атестований(а)).

Для розроблення та/або оцінки вже розроблених власних критеріїв і шкали оцінювання заклад освіти може використати Орієнтовні вимоги до критеріїв та шкал оцінювання (Таблиця 3). Ці орієнтовні вимоги мають допоміжний характер і не є обов'язковими до використання

ОРІЄНТОВНІ ВИМОГИ ДО КРИТЕРІЇВ І ШКАЛ ОЦІНЮВАННЯ

Інструмент для оцінювання якості критеріїв і шкал оцінювання

Критерій	1 Незадовільно	2 Задовільно	3 Добре	4 Відмінно
Чіткість і зрозумілість критеріїв	Критерії є незрозумілими, не стосуються змісту навчальної програми або за змістом істотно перекривають один одного	Критерії можна зрозуміти, але вони недостатньо чітко розмежовуються між собою або не повністю відповідають змісту навчальної програми та/або виду навчальної діяльності	Критерії загалом є зрозумілими, чітко розмежовуються між собою й загалом відповідають змісту навчальної програми та виду навчальної діяльності	Кожен критерій є виразним і чітко окресленим, повністю відповідає змісту навчальної програми й виду навчальної діяльності
Чіткість розмежування між рівнями досягнень	Неможливо або майже неможливо розрізнити рівні досягнень між собою	Рівні досягнень можна розрізнити між собою, але розмежування недостатньо чітке	Розмежування між рівнями досягнень є очевидним	Кожен рівень досягнень є чітко окресленим і кожен наступний рівень відрізняється від попереднього за чіткими й логічними ознаками
Надійність шкали оцінювання	Перехресне оцінювання часто призводить до істотних відмінностей у результатах	Перехресне оцінювання іноді призводить до відмінних результатів	Є загальна узгодженість між результатами при перехресному оцінюванні (різниця менше 5-10% або ½ рівня)	Результати перехресного оцінювання є послідовно однаковими
Обізнаність учнів про критерії та шкалу оцінювання	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання і мають певне уявлення про очікувані результати їх навчальної діяльності	Критерії та шкала оцінювання відкрито використовуються для презентації завдання й супроводу учнів	Критерії та шкала оцінювання є предметом обговорення й постійного супроводу учнів у процесі навчальної діяльності
Підтримка розвитку метакогнітивних навичок учнів	Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання і не можуть використувати її для регулювання	Учнів повідомлено про критерії та шкалу оцінювання, але під час навчальної діяльності	Учні знають про критерії та шкалу оцінювання як про інструмент, що допомагає зрозуміти, чого вони	Критерії та шкала оцінювання постійно перебувають у фокусі уваги і використовуються як ін-

	власної навчальної діяльності	критерії та шкала не перебувають у фокусі уваги	навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати	струмент, що допомагає учням зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати
Участь учнів у розробленні та застосуванні критеріїв і шкали оцінювання	Учні не беруть участі ні в розробленні, ні в застосуванні критеріїв і шкали оцінювання в процесі навчання	Учням пропонують готові критерії та шкалу оцінювання для можливого самооцінювання в процесі навчання	Учні обговорюють і надають пропозиції до проекту критеріїв і шкали, є відповідальними за їхнє застосування для самооцінювання та/або взаємооцінювання в процесі навчання	Учителі й учні разом відповідають за розроблення критеріїв і шкали оцінювання; учні постійно застосовують їх для самооцінювання й взаємооцінювання в процесі навчання

Шкала оцінювання критеріїв:

0 – 5.0 = потребують доопрацювання

5.5 – 7.5 = застосовні

8.0 - 10 = добре

10.5 – 12.0 = відмінно

Кожний показник рівня 1 = 0.5 балів, рівня 2 = 1.0 бал, рівня 3 = 1.5 бали, рівня 4 = 2.0 бали.

За кожним критерієм кількість балів визначається лише за одним рівнем.

БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА 7-9 КЛАСИ

Освітня програма II ступеня освіти складена на виконання Закону України «Про освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти», відповідно до Типової освітньої програми, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20 квітня 2018 року № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня» (додаток № 1, № 8).

Перелік навчальних програм за освітніми галузями:

Галузь	Предмет	
Мови і літератури	Українська мова	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Українська література	
	Англійська література	
	Зарубіжна література	Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698
Суспільствознавство	Історія України	Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 69
	Всесвітня історія	
	Основи правознавства	
Мистецтво	Музичне мистецтво	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Образотворче мистецтво	
	Мистецтво	
Математика	Математика	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Алгебра	
	Геометрія	
Природознавство	Природознавство	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Біологія	
	Географія	Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 69
	Фізика	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Хімія	
Технології	Трудове навчання	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804
	Інформатика	
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 69
	Фізична культура	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

У межах галузі «Мови і літератури» у 7-9 класах вивчатиметься предмети «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Англійська мова», «Німецька мова»; у 7-9 класах – «Історія України», «Всесвітня історія», у 9 класі – «Основи правознавства».

Змістове наповнення предмета «Фізична культура» сформовано з варіативних модулів відповідно до статево-вікових особливостей учнів, їх інтересів, матеріально-технічної бази навчального закладу, кадрового забезпечення, регіональних та народних традицій, зокрема: легка атлетика, гімнастика, футбол, баскетбол, волейбол, спортивні ігри.

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру другого рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальний план основної школи передбачає реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову, де передбачені години на курси за вибором, індивідуальні заняття та консультації, групові заняття та консультації. Реалізація варіативної складової навчального плану включає обґрунтування розподілу годин варіативної складової відповідно до типу закладу освіти, запитів учнів, якісного складу педагогічних кадрів, навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах.

Реалізація інваріантної і варіативної складових в обов'язковому порядку фінансуються з державного бюджету.

Мета освітньої програми базової загальної середньої освіти визначає зміст та організацію освітнього процесу, забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального, фізичного розвитку і саморозвитку здобувачів освіти. Заклад освіти активно використовує педагогіку партнерства (співробітництва), що ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості, рівного доступу до освіти, створення умов для соціально-психологічного захисту учасників освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень.

Освітня програма закладу спрямована на:

- диференційоване та індивідуальне навчання на всіх ступенях вільного застосування вчителями різних методик, навчання та виховання;
- результати навчання та формування ключових компетентностей здобувачів освіти;
- розширення повноважень вчителів, учнів, батьків в управлінні школою, вирішенні методичних, педагогічних, фінансових питань, завдань розвитку матеріальної бази;
- утвердження в школі атмосфери гуманізму, поваги до особистості вчителя і учня;
- формування у здобувачів освіти національної самосвідомості, правої культури та громадянської відповідальності.

Розподіл годин інваріантної та варіативної складових

Гранично допустиме навчальне навантаження учнів встановлено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту» з урахуванням Санітарного регламенту, години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження, що передбачено Постановою Кабінету Міністрів України від 25.09.2020 року N 2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 р. за N 1111/35394.

Ключові компетентності та очікувані результати здобувачів освіти 7-9-х класів

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення невірних іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.</p> <p>Ставлення: критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, і обов'язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації</p>

4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)</p>
8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну</p>

		справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією. Навчальні ресурси: завдання соціального змісту
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо). Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства. Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва
10	Екологічна грамотність і здорове життя	Уміння: аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання. Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природних ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо. Навчальні ресурси: навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, що передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Форми організації освітнього процесу

Основними формами організації освітнього процесу у школі II ступеня є різні типи уроку:

- формування компетентностей;
- розвитку компетентностей;
- перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;
- корекції основних компетентностей;
- комбінований урок.

Освітня діяльність залежить не лише від використання в ній тих чи інших методів, але й від організаційних форм цієї роботи. У свою чергу, ці форми визначаються метою і завданнями навчання, кількістю учнів, характерними особливостями окремих навчальних предметів, місцем і часом навчання учнів, забезпеченістю школи навчальними посібниками тощо.

Форма організації освітнього процесу значною мірою визначається пріоритетними видами навчально-пізнавальної діяльності учнів та характером керівництва цією діяльністю з боку вчителя. Важливими критеріями визначення конкретної форми заняття є рівень самостійності учнів, який вона передбачає, а також специфічність застосовуваних засобів навчання.

Завдання освітнього процесу реалізуються через екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, практикуми, уроки-дослідження, інтерактивні уроки (урок-дискусія, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, відео-уроки тощо. Такі уроки поєднують виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт відповідно до змісту окремих предметів, сприяють більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Формування ключових компетенцій ґрунтується на новій системі універсальних знань, умінь, навичок, а також досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності учнів. При плануванні уроків передбачаються види завдань, які сприяють набуттю учнями навичок самостійного пошуку відповідей, аналізу фактів, узагальненню набутого матеріалу. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності.

Різноманітні системи навчання учнів: індивідуальна, групова, класно-урочна — не заперечують одна одну.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Наскрізні лінії та вміння здобувачів освіти

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується через:

- організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем

враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

- окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою;

- роботу в проектах;
- позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.
Громадянська відповідальність	Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок. Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.
Здоров'я і безпека	Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище. Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.
Підприємливість і фінансова грамотність	Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо). Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.

Навчальний план базової середньої освіти
(додаток 1, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України
від 20.04.2018 № 405)

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень, у класах	
		7	9
Мови і літератури	Українська мова	2,5	2
	Українська література	2	2
	Англійська мова	3	3
	Зарубіжна література	2	2
Суспільство-знавство	Історія України	1	1,5
	Всесвітня історія	1	1
	Основи правознавства	-	1
Мистецтво*	Музичне мистецтво	1	-
	Образотворче мистецтво	1	-
	Мистецтво	-	1
Математика	Алгебра	2	2
	Геометрія	2	2
Природо-знавство	Біологія	2	2
	Географія	2	1,5
	Фізика	2	3
	Хімія	1,5	2
Технології	Трудове навчання	1	1
	Інформатика	1	2
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1
	Фізична культура**	3	3
Разом		28+3	30+3
Додатковий час на предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації			3
Гранично допустиме навчальне навантаження		31	33
Всього (без урахування поділу класів на групи)		30,5+3	33+3

Навчальний план для 8 класу

з поглибленим вивченням окремих предметів

(додаток 8, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України
від 20.04.2018 № 405)

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класі
		8
Мови і літератури	Українська мова	4
	Українська література	2
	Англійська мова	2
	Зарубіжна література	2
Суспільствознавство	Історія України	1,5
	Всесвітня історія	1
Мистецтво*	Мистецтво	1
Математика	Математика	-
	Алгебра	2
	Геометрія	2
Природознавство	Біологія	2
	Географія	2
	Фізика	2
	Хімія	2
Технології	Трудове навчання	1
	Інформатика	2
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1
	Фізична культура**	3
Години на вивчення спеціалізованих навчальних предметів, курсів		-
Разом		32,5+3
Додатковий час на предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		
Гранично допустиме навчальне навантаження		33
Всього (без урахування поділу класів на групи)		32,5+3

Оцінювання навчальних досягнень учнів основної школи здійснюється за 12-бальною шкалою (відповідно до наказу МОН України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти»). Види оцінювання навчальних досягнень учнів: поточне, тематичне, семестрове, річне та Державна підсумкова атестація (наказ МОН №371 від 05.05.2008 р.)

Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою

Базова середня освіта здобувається, як правило, після здобуття початкової освіти. Учні, які здобули початкову освіту на 1 вересня поточного навчального року, повинні розпочинати здобуття базової середньої освіти цього ж навчального року.

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за інших умов.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти

Введення в Україні сучасних технологій оцінювання школярів, проведення ДПА навчальних досягнень учнів, упровадження в життя ідеї стандартизації в освіті потребують широкого застосування моніторингових досліджень. Це дає можливість забезпечити кожного учня інформацією про стан його навчальної підготовки та допомогти йому в корегуванні цього стану відповідно до його запитів і потреб. Моніторингові дослідження передбачають постійне спостереження за будь-яким навчальним процесом з метою виявлення його відповідності очікуваним результатам, визначення передумов для прийняття управлінських рішень і запровадження необхідних змін в освіті, спрямованих на підвищення її якості.

Напрями моніторингу якості освіти

Моніторинг умов функціонування освітньої системи:

- якість кадрового забезпечення;
- рівень навчально-методичного, матеріально-технічного забезпечення;
- рівень науково-методичної роботи;

Моніторинг освітнього процесу:

- рівень викладання базових дисциплін;
- стан запровадження освітніх інновацій;
- рівень реалізації виховних систем.

Моніторинг результатів освітнього процесу:

- рівень навченості учнів з предметів інваріантної частини;
- рівень соціального, психічного, фізичного розвитку особистості;
- рівень вихованості учнів.

Очікувані результати:

- покращення якості надання освітніх послуг;
- підтримка обдарованої молоді;
- підняття престижу творчих педагогів;
- впровадження освітніх інновацій;
- створення позитивного іміджу, конкурентоздатності школи.

